

Tõrva valla haridus- ja noortevaldkonna arengukava 2030

September 2022

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. HARIDUSKORRALDUS TÕRVA VALLAS	5
1.1. VALLA HARIDUSVÕRK.....	5
1.2. ALUSHARIDUS.....	7
1.3. ÜLDHARIDUS.....	9
1.4. HUVIHARIDUS JA NOORSOOTÕÕ	15
1.5. TÖÖTAJATE KOOSSEIS.....	17
1.6. KINNISVARA.....	19
1.7. FINANTSEERIMINE	22
1.8. ALUS- JA ÜLDHARIDUSE KVALITATIIVSED ASPEKTID	25
2. MÕJUTEGURID JA VÄLISKESKKOND	28
2.1. RAHVASTIKUARENGUD VALLAS JA PIIRKONDADES	28
2.2. TEENUSEVAJADUSE PROGNOOS.....	36
2.3. HARIDUSPOLIITIKA EESTIS.....	40
3. STRATEEGIA JA TEGEVUSKAVA	43
3.1. VÄLJAKUTSED LÄHTUVALT HETKEOLUKORRAST	43
3.2. TULEVIKUNÄGEMUS HARIDUSKORRALDUSEST	48
3.3. VISIOON JA STRATEEGILISED EESMÄRGID	50
3.4. RAKENDATAVAD MEETMED JA TEGEVUSED STRATEEGILISTE EESMÄRKIDE SAAVUTAMISEKS.....	51
3.5. ARENGUKAVA SEIRE JA UUENDAMINE	53

SISSEJUHATUS

Tõrva vald asub Kagu-Eestis Valga maakonnas. Vald moodustati 2017. a haldusreformi tulemusena kui omavahel ühinesid Tõrva linn, Helme vald, Hummuli vald, Põdrala vald ja Soontaga küla endisest Puka vallast. Valda iseloomustab küllaltki suur territoorium (647 km²) ja suhteliselt hõre asustus (9,4 inimest km² kohta). Vallas elas rahvastikuregistri andmetel seisuga 1.01.2022 5952 inimest, valla keskuseks on enam kui 2600 elanikuga Tõrva linn.

Haridus on kohalike omavalitsuste (KOV) jaoks prioriteetne teema, kuna see on aluseks kohaliku elu ning teenuste korraldamisel ning kogukonna hoidmisel ja arendamisel. Samuti on valdkond KOVide jaoks eelarve vaates selgelt kõige suurema osakaaluga. Seega on oluline määratleda selged sihid, mida hariduses soovitakse saavutada ning mis võtavad seejuures arvesse nii kohalikku toimekeskkonda kui ka väliskeskkonna suundumusi. Käesoleva arengukava eesmärk ongi luua konkreetne alus järgnevate aastate haridusvaldkonna arendamiseks Tõrva vallas.

Haridusvaldkonna arengukava koostamise peamised põhjused on järgmised:

- valla elanikkond on olnud vähenev ja vananev, sh on vähenenud laste arv ning sellega kaasneb ümberkorralduste vajadus valla haridusasutuste võrgus;
- haldusreformi tulemusena on hallatavatest asutustest vaja moodustada ühtne hästi toimiv haridusasutuste võrgustik;
- vajalik on vallaulene nägemus haridusasutuste toimimisest ja tulevikust. Oluline on eesmärkide ja tegevuse kokku leppimine visiooni saavutamiseks;
- sisu osas on selgeks suunaks nüüdisaegse õpikäsituse rakendamine, mis tähendab, et oluliselt enam tuleb ka valla poolt tähelepanu pöörata hariduse sisule, mitte ainult investeeringutele ja asutuste võrgu korrastamisele.

Eelnevatest punktidest on vallavalitsuse jaoks kõige olulisem valdkonna sisuline areng, mida saavad toetada vajalikud ümberkorraldused haridusvõrgus.

Arengukava koosneb kolmest peatükist. Esimesed kaks peatükki sisaldavad haridusvaldkonna jaoks olulist taustainfot – ülevaadet valla haridusmaastikust ning väliskeskkonna suundumusi. Seejuures antakse esimeses osas põhjalik ülevaade praegusest hariduskorraldusest Tõrva vallas, sh alus-, üld- ja huvihariduse ning noorsootöö põhinäitajad. Teine peatükk sisaldab aga rahvastiku seniste arengute analüüsi ja prognoosi (sh vajadus lasteaia- ja koolikohtade järele piirkonniti) ning väliskeskkonna suundumuste ülevaadet, sh Eesti hariduspoliitiliste suundade kirjeldust. Kolmandas peatükis sisaldab haridusvaldkonna arendamise strateegiat, sh võetakse kokku kahe esimese osa järeldused, nägemus haridusvõrgu vajalikest ümberkorraldustest, visioon ning selle elluviimiseks rakendatavad meetmed ja tegevused.

Haridus- ja noortevaldkonna arengukava koostamise protsessi olid kaasatud haridusasutuste juhid, hoolekogude esindajad, õppurid, noorsootöötajad, lastekaitse spetsialist, vallavalitsuse ja volikogu liikmed. Valdkonna oluliste teemade käsitlemiseks toimus kaks avalikku arutelu, mida modereeris haridusekspert Urmo Reitav. Esimesel korral andis ülevaate Haridus- ja teadusministeeriumi kohalike omavalitsuste koostöö ja koolivõrgu nõunik Piret Sapp riiklikest arengutest haridusmaastikul ja rahvastikuarengutest Tõrva vallas Mihkel Laan Cumulus Consulting OÜ-st. Teisel arutelul keskenduti valdkonna sisulistele küsimustele, kus

mõtestati õppimise, juhtimise, elukestva õppe, huvihariduse ja noorsootöö teemadel ning pakuti välja konkreetseid tegevusi. Kõikidel huvilistel oli võimalik koosolekutest osa võtta facebook live kaudu ja küsida küsimusi.

Arengukavas käsitletud haridusteenuste vajaduse prognoos pärineb analüütilisest tööst „Tõrva Vallavalitsuse ja hallatavate asutuste optimaalse piirkondliku struktuuri väljatöötamine“ (Cumulus Consulting OÜ, 2021).

Lisaks on arengukava koostamisel kasutatud andmeid Helina Kibari 2020. aastal koostatud dokumendist „Tõrva valla hariduse arengukava 2020-2025“.

Vallavalitsus tänab kõiki haridusvaldkonna arengukava koostamises osalejaid!

1. HARIDUSKORRALDUS TÕRVA VALLAS

1.1. Valla haridusvõrk

Arengukava analüütilises osas on vald jaotatud neljaks piirkonnaks, jaotuse aluseks on valla haridusteenuste olemasolu ja peamised liikumismustrid:

- Helme piirkond (1878 inimest); pindala 353 km², asustustihedus u 5 in/km²;
- Hummuli piirkond (750 inimest); pindala 163 km², asustustihedus u 5 in/km²;
- Põdrala piirkond (689 inimest); pindala 127 km², asustustihedus u 5 in/km²;
- Tõrva linn (2635 inimest); pindala 5 km², asustustihedus u 527 in/km².

Vallakeskus Tõrva linn on maakonnas elanike arvult suuruselt teine linn ning on oluline töökohtade, hariduse ja teenuste pakkuja. Vallas on 40 asustusüksust: Tõrva linn, kaks alevikku (Helme ja Hummuli) ja 37 küla. Valla rahvaarvult suurim asustusüksus on konkurentsilt Tõrva linn, kus elab 44% elanikest. Asustus on koondunud peamiselt suurematesse keskustesse ja nende lähiümbrusesse ning suuremate maanteeäärde. Tulenevalt loodulikest tingimustest on vallas mitmeid hõredalt asustatud alasid.

Tõrva valla puhul selgelt tegemist keskus-tagamaa tüüpi omavalitsusega, kus on üks suurem keskus Tõrva linn. Enam kui pool valla rahvastikust elab Tõrva linnas ja selle vahetul tagamaal. Valdav osa valla suuremate asustusüksustest on kuni 15 km raadiuses Tõrvast ning linn on logistiliselt hästi ligipääsetav.

Alus- ja üldharidusasutused pakutakse Tõrva vallas viies asukohas, kokku on vallas seitse alus- ja üldharidusasutust:

- Ala Põhikool Ala külas (9-klassiline liitklassidega lasteaed-kool);
- Hummuli Lasteaed Hummuli alevikus (al. 1.01.2022 liidetud Lasteaiaga Mõmmik);
- Hummuli Põhikool Hummuli alevikus (9-klassiline liitklassidega kool);
- Riidaja Põhikool Riidaja külas (9-klassiline liitklassidega lasteaed-kool)
- Ritsu Lasteaed-Algkool Linna külas (4-klassiline liitklassidega lasteaed-kool)
- Tõrva Lasteaed Mõmmik Tõrva linnas
- Tõrva Lasteaed Tõrvalill Tõrva linnas
- Tõrva Gümnaasium Tõrva linnas (12. klassiga n-ö täistsükli kool)

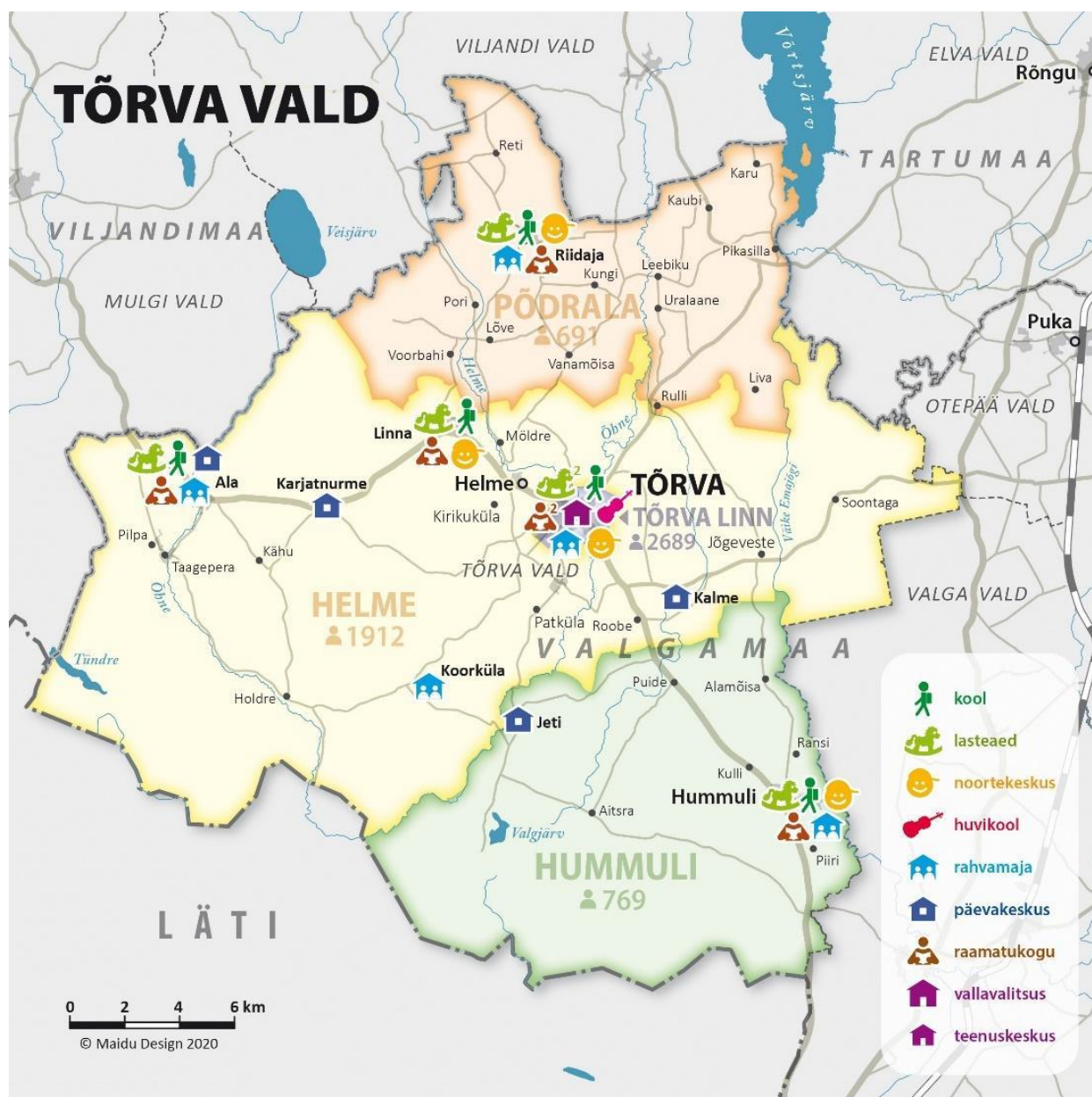
Huviharidust pakub Tõrva Muusikakool ning noorsootööd korraldab Tõrva Noortekeskus noortetubades kõikides asustusüksustes, kus on haridusasutused.

Haridusteenustega asulate kaugus vallakeskusest on varieeruv. Tõrvale on lähedal Linna küla (7 km), Riidaja, Hummuli ja Ala jäävad mõnevõrra kaugemale. Sõiduaeg vallakeskusesse autoga aga ei ületa ühelgi juhul 15 minutit. Maakonnakeskus Valga on igast teenustega asulast üle 20 minuti sõita, v.a Hummuli (tabel 1).

Tabel 1. Haridusasutustega asustusüksuste vahemaad (Regio veebikaart)

		Vahemaa (kilomeetrit)					
		Tõrva	Linna	Ala	Hummuli	Riidaja	Valga
Vahemaa (minutit sõiduaega)	Tõrva		7	16	15	13	29
	Linna	8		11	22	9	35
	Ala	13	10		31	19	44
	Hummuli	14	21	26		28	17
	Riidaja	15	14	20	28		42
	Valga	23	30	35	15	38	
	Karksi-Nuia	25	22	14	39	31	47

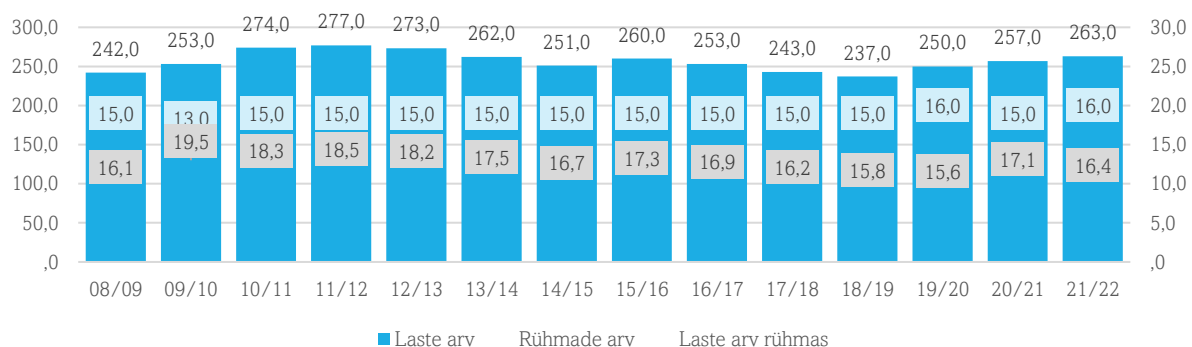
Valla piirkonnad ja neis pakutavad avalikud teenused on välja toodud joonisel 1.

Joonis 1. Tõrva valla piirkonnad ja avalikud teenused

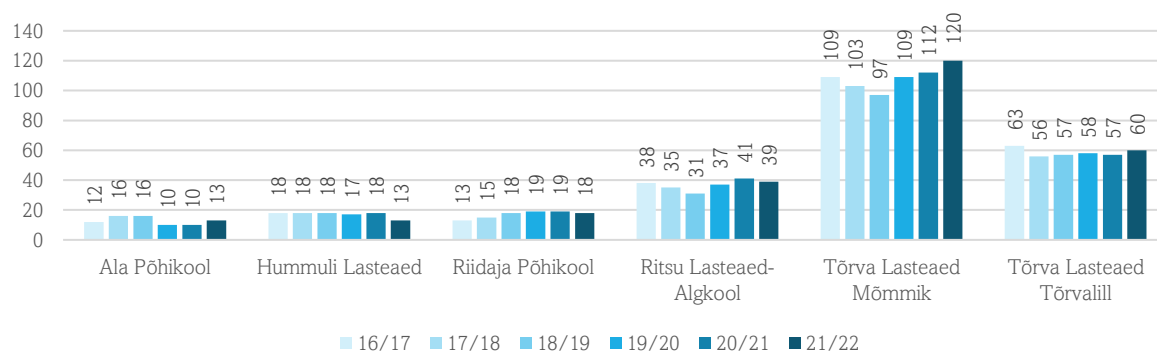
1.2. Alusharidus

Õppeaastal 21/22 käis valla lasteaedade 16-s rühmas 263 last. Lasteaialaste arv on viimase 14 aasta jooksul püsinud 250 ringis mõningate väiksemate kõikumistega, võrreldes kõrghetkega õppeaastal 11/12, on lapsi kümnekonna võrra vähem. Lasteaedades on kokku 16 rühma, rühmi on olnud varasematel aastatel stabiilselt 15. Laste keskmine arv rühmas on ajas pigem langenud, õppeaastal 21/22 on rühmas keskmiselt 16,4 last (joonis 2).

Joonis 2. Laste arv Tõrva valla lasteaedades õppeaastatel 08/09 kuni 21/22 (EHIS)''

Suurima rühmade ja laste arvuga on Tõrva linnas asuvad lasteaiad - Tõrva Lasteaed Mõmmik (7 rühma ja 120 last) ning Tõrva Lasteaed Tõrvalill (3 rühma ja 60 last). Ritsu Lasteaed-Algkoolis on kolm rühma, Alal, Hummulis (kuulub Lasteaed Mõmmik koosseisu) ja Riidajas üks rühm. Laste arv on lasteaedades üldjuhul viimasel viiel aastal püsinud väikeste kõikumistega stabiilne. Erandiks on Tõrva Lasteaed Mõmmik, kus käib paarkümmend last enam, kui neli aastat tagasi (Joonis 3 3).

Joonis 3. Laste arv Tõrva valla lasteaedades õppeaastatel 16/17 kuni 21/22 (EHIS)

Kõige väiksem rühmade täituvus on Ala Põhikoolis, Lasteaed Mõmmik Hummulis asuv rühm „Sipsik“ ja Ritsu Lasteaed-Algkoolis. Tõrva linna mõlemad lasteaiad on läbivalt olnud valla keskmisest kõrgema täituvusega. Õppeaastal 21/22 avati Tõrva Lasteaias Mõmmik seitsmes rühm (tabel 2).

Tabel 2. Keskmine laste arv rühmas (EHIS)

õppeaasta	Tõrva vald	Ala Põhikool	Hummuli Lasteaed	Riudaja Põhikool	Ritsa Lasteaed-Algkool	Tõrva Lasteaed Mõmmik	Tõrva Lasteaed Tõrvalill
08/09	16,1		11,5	19,0	11,5	18,8	20,0
09/10	19,5		22,0	19,0	17,7	19,8	20,0
10/11	18,3	16,0	20,0	19,0	14,3	19,3	20,0
11/12	18,5	16,0	20,0	20,0	14,3	19,5	20,3
12/13	18,2	16,0	19,0	20,0	13,7	19,3	20,3
13/14	17,5	17,0	19,0	20,0	14,3	17,8	18,7
14/15	16,7	17,0	19,0	18,0	13,3	17,0	18,3
15/16	17,3	17,0	22,0	17,0	12,3	17,7	20,3
16/17	16,9	12,0	18,0	13,0	12,7	18,2	21,0
17/18	16,2	16,0	18,0	15,0	11,7	17,2	18,7
18/19	15,8	16,0	18,0	18,0	10,3	16,2	19,0
19/20	15,6	10,0	8,5	19,0	12,3	18,2	19,3
20/21	17,1	10,0	18,0	19,0	13,7	18,7	19,0
21/22	16,4	13,0	13,0	18,0	13,0	17,1	20,0

Rühmad lasteaedades on komplekteeritud vastavalt laste vanusjaotusele ja profiilile. Väljaspool Tõrva linna asuvates lasteaedades on liitühikud. Sõimerühmad on avatud kahes suuremas lasteaias Tõrva linnas. Erivajadusega laste tarvis on alates õppeaastast 21/22 avatud Tõrva Lasteaias Mõmmik sobitusrühm.

Valla lasteaiad teenindavad oma valla lapsi - 97% valla lasteaedades käivatest lastest on Tõrva valla registreeritud elukohaga. Teistest omavalitsustest pärit lapsi on käesoleval õppeaastal üheksa. Väljaspool valda lasteaias käivate laste arv on vähenenud, õppeaastal 21/22 oli neid 12, valdav osa neist Valga valla lasteaedades (tabel 3).

Tabel 3. Lasteaialapsed õppeaastatel 16/17 kuni 21/22 (EHIS)

	16/17	17/18	18/19	19/20	20/21	21/22
Valla lasteaedades kokku	253	243	237	250	257	263
sh valla lapsed	243	239	229	235	247	254
sh teise KOV-i lapsed	10	4	8	15	10	9
Valla laste osakaal valla lasteaedade lastest	96%	98%	97%	94%	96%	97%
Valla lapsed kokku	260	256	246	252	269	266
Valla lapsed mujal	17	17	17	17	22	12
Valla lastest paikne	93%	93%	93%	93%	92%	95%

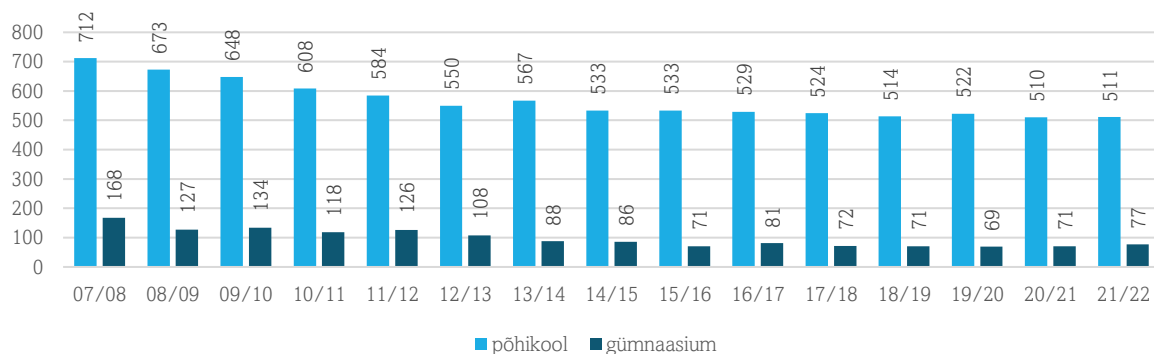
Vallasiseselt on kõige paiksemad Tõrva linna lapsed, 89% linna lastest käib lasteaias kohapeal. Ülejäänud valla piirkondade lastest käivad pooled mujal, valdav on liikumine Tõrva linna. Kõige rohkem õpib väljaspool valda Hummuli piirkonnast pärit lapsi, samas absoluutnumbrid on väikesed (tabel 4).

Tabel 4. Lasteaia valikumuster piirkondades õppeaastal 21/22 (EHIS)

Lasteaia valikumuster	Lasteaegade asukoha piirkond					Lapsed mujal	Lapsi piirkonnas kokku	Õpib oma piirkonnas	Õpib oma vallas
	Helme	Hummuli	Põdrala	Tõrva linn	Lapsed valla lasteaedades				
Helme	35			36	71	1	72	49%	99%
Hummuli	2	12		10	24	5	29	41%	83%
Põdrala	4		13	5	22	3	25	52%	88%
Tõrva linn	9	1	3	124	137	3	140	89%	98%
Mujal omavalitsuses	2		2	5	9				
Kokku	52	13	18	180	263	12	266	69%	95%
Piirkonna lapsi	67%	92%	72%	69%					

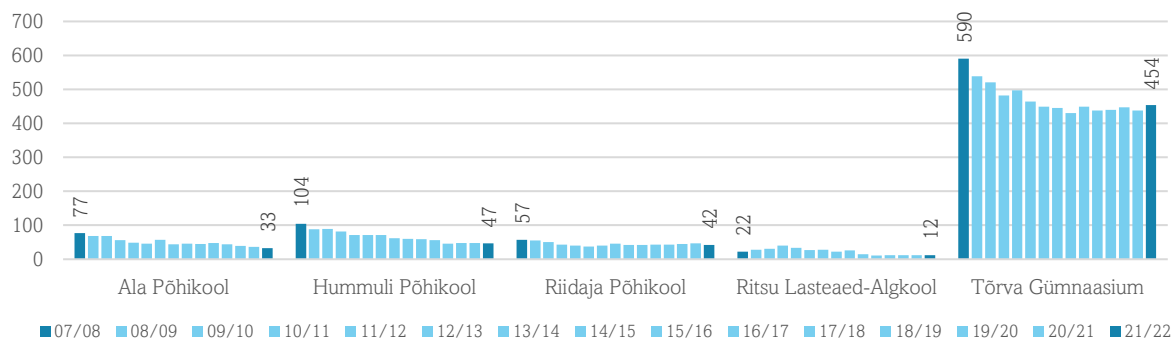
1.3. Üldharidus

Võrreldes 15 aasta taguse ajaga on õpilaste arv Tõrva valla koolide põhikooliastmes kahanenud enam u 200 õpilase võrra (-28%) ja gümnaasiumis 90 õpilase võrra (-54%). Teisalt kahanes õpilaste arv kiirelt perioodi algupoolel. Viimased kaheksa aastat on põhikooliõpilaste arv püsinud vahemikus u 510-530 õpilast ja gümnaasistide arv vahemikus 70-90 õpilast (joonis 4).

Joonis 4. Õpilaste arv Tõrva valla koolides õppeaastatel 07/08 kuni 21/22 (EHIS)

Tõrva valla koolides õppis õppeaastal 21/22 kokku 588 õpilast, neist 511 põhikoolis ja 77 gümnaasiumis. Selgelt eristub suurima õpilaste arvuga Tõrva Gümnaasium. Kolm põhikooli on väiksed – Ala Põhikoolis on õpilasi 33, Hummuli Põhikoolis 47 ja Riidaja Põhikoolis 42. Seejuures on Ala ja Hummuli koolis õpilasi enam kui kaks korda vähem kui 15 aastat tagasi. Neljaklassilises Ritsu Lasteaed-Algkoolis on õpilasi vaid 12. Riidaja ja Ritsu koolis on ka varasematel aastatel olnud õpilaste arv tagasihoidlik (joonis 5).

Joonis 5. Õpilaste arv Tõrva valla koolides õppeaastatel 07/08 kuni 21/22 (EHIS)

Möödunud kuue aasta jooksul on õpilaste arv Tõrva ja Riidaja koolis püsinud stabiilne. Ala ja Hummuli koolis on see aga vähenenud enam kui kümne võrra (joonis 6).

Tabel 6. Põhikooli valikumuster piirkondades õppeaastal 21/22 (EHIS)

Õpila se elu ko ha pii rk on d	Koolide asukoha piirkond									
	Helme	Hummuli	Põdrala	Tõrva linn	Valla koolides	Mujal koolides	Õpilasi kokku	Õpib oma piirkonnas	Õpib oma vallas	
	Helme	37	6	2	96	141	11	152	24%	93%
	Hummuli		33		19	52	8	60	55%	87%
	Põdrala			34	13	47	1	48	71%	98%
	Tõrva linn	5	3	6	230	244	8	252	91%	97%
	Mujal omavalitsuses	3	5		19	27				
	Kokku	45	47	42	377	511	28	512	65%	95%
	Piirkonna lapsi	82%	70%	81%	61%					

Vaadates kodupiirkonna koolis õppijate osakaalu kooliastmete lõikes on näha, et kõige paiksemad on üldjuhul esimese kooliastme õpilased. Valiku osakaalu vaates eristub teistest Helme piirkond, kus vaid 28% I astme õpilastest käib oma piirkonna koolides. Kui Hummulis toimub alates II astmest selge nn paiksuse vähenemine, siis Riidajas on kodukohakooli valik läbi astmete sarnane. Tõrva linna õpilased on kõigis kolmes astmes ühtmoodi paiksed (tabel 7).

Tabel 7. Oma kodupiirkonna koolis õppijad kooliastmete lõikes õppeaastal 21/22 (EHIS)

Õpilase elukoh a piirkon d	Kooliastmed			
	I aste	II aste	III aste	Kokku
Helme	28%	29%	19%	24%
Hummuli	73%	39%	50%	55%
Põdrala	77%	65%	72%	71%
Tõrva linn	88%	93%	92%	91%
Helme	47	42	63	152
Hummuli	22	18	20	60
Põdrala	13	17	18	48
Tõrva linn	77	85	90	252

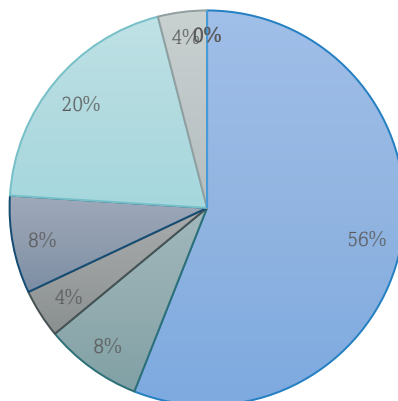
Piirkonna õpilaste osakaal kooli õpilastest kooliastmetes on neljas piirkonnas pigem püsiv. Helme ja Ala piirkonna koolides moodustavad kodupiirkonna õpilased 80% , Hummuli Koolis 70% ja Tõrva Gümnaasiumis 60% õpilastest (tabel 8).

Tabel 8. Piirkonna elanikest põhikooliõpilaste osakaal piirkonna kooli õpilastest õppeaastal 21/22 (EHIS)

	Koolide asukoha piirkond			
	Helme	Hummuli	Põdrala	Tõrva linn
I aste	18	21	14	110
II aste	13	10	11	128
III aste	14	16	17	139
Kokku	45	47	42	377
I aste	72%	76%	71%	62%
II aste	92%	70%	100%	62%
III aste	86%	63%	76%	62%
Kokku	82%	70%	81%	61%

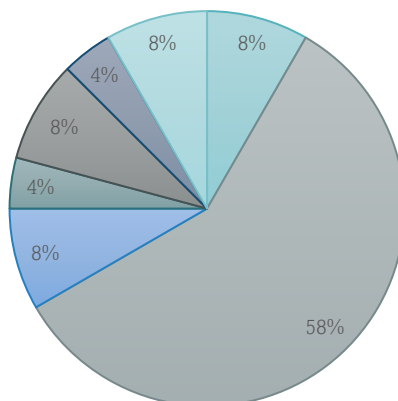
Samas haldusreformile eelnenud piirid ei iseloomusta täpselt piirkonna õpilaste valikumusterid, kuna elukoha asulale lähimal paiknev haridusasutus ei paikne piirkonnas (näiteks Helme alevikus elava lapse jaoks on Tõrva linn lähemal kui Ala küla). Seetõttu on järgnevalt esitatud ka õppeaastal 2022/2023 kooli siirduvate laste (3.klass kuni 8. klass) elukoha asustusüksused (kandid) ja augustikuu 2022. seisuga teadaolev eeldatava koolivalik (joonised 8-11).

- Tõrva
- Hummuli (Hummuli, Piiri, Soe, Alamõisa)
- Ala
- Linna
- Karjatnurme
- Valga, Kaagjärve
- Kalme, Roobe, Jõgeveste
- Harjumaa, Haapsalu, Tartu
- Holdre, Koorküla

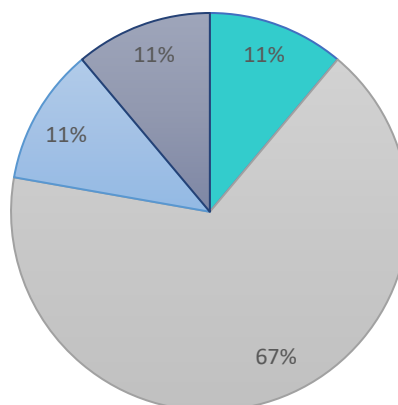
Joonis 8. Ala Põhikoolis õppivate laste elukohad 2022/2023 õppeaastal (Tõrva Vallavalitsus)

- Tõrva
- Hummuli (Hummuli, Piiri, Soe, Alamõisa)
- Valga, Kaagjärve
- Kalme, Roobe, Jõgeveste
- Harjumaa, Haapsalu, Tartu
- Holdre, Koorküla
- Kulli

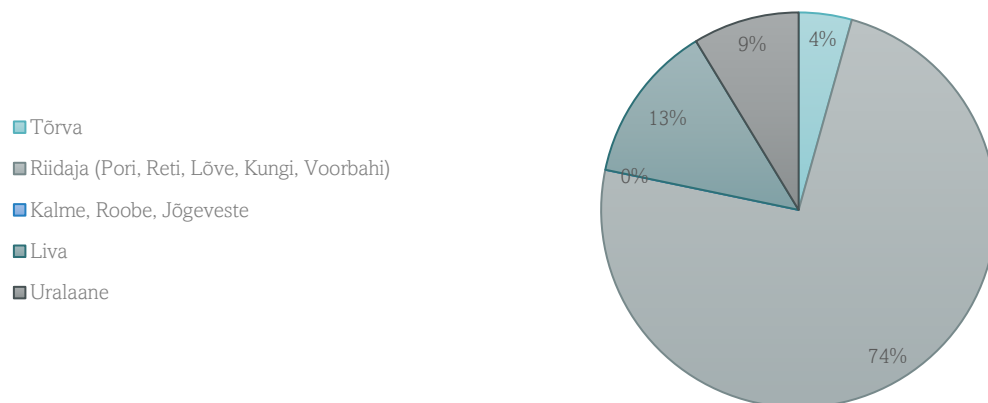

Joonis 9. Hummuli Põhikoolis õppivate laste elukohad 2022/2023 õppeaastal (Tõrva Vallavalitsus)

- Tõrva
- Linna
- Karjat-nurme
- Helme

Joonis 10. Ritsu Lasteaed-Algkool õppivate laste elukohad 2022/2023 õppeaastal (Tõrva Vallavalitsus)

Joonis 11. Riidaja Põhikoolis õppivate laste elukohad 2022/2023 õppeaastal (Tõrva Vallavalitsus)

Gümnaasiumiastmes on õppurite arv möödunud paaril aastal taas kasvanud ning on samaväärsel tasemel, kui kuus aastat tagasi. Kuigi lisandunud on mõned õpilased ka väljaspoolt valda, siis kasv on toimunud peamiselt oma valla laste arvelt. Tõrva Gümnaasiumi gümnaasiumiastmes õpivad peaaegu ainult Tõrva valla noored, mujalt pärit õpilasi oli 20/21 õppeaastal viis. Valla gümnaasistidest õpib umbes veerand mujal (26 õpilast), kõige enam neist Tartu linnas (12 õpilast). Väljaspool valda gümnaasiumis õppijate osakaal on möödunud kuue aasta jooksul tasapisi vähenenud (tabel 9).

Tabel 9. Õpilased gümnaasiumides 16/17 kuni 20/21 (EHIS)

	16/17	17/18	18/19	19/20	20/21	20/21
Tõrva Gümnaasium	81	72	71	69	71	77
sh valla noored	76	71	67	68	68	72
sh teise KOV-i lapsed	5	1	4	1	3	5
valla noorte osakaal	94%	99%	94%	99%	96%	94%
Valla noored kokku	111	100	95	92	96	98
Valla noored mujal	35	29	28	24	28	26
Valla noortest paikne	68%	71%	71%	74%	71%	73%

Kuna põhihariduse omandamine on kohustuslik, saab valla laste osaluseks põhihariduses arvestada vähemalt 99% demograafilisest vanuserühmast.

Koolides on kokku 37 põhikooli tavaõppe klassikomplekti, valla keskmine õpilaste arv klassikomplektis on 13,9 õpilast (arvestatud on liitklassidega ja arvestatud ei ole eriklassidega). Keskmiselt suurima õpilaste arvuga on klassikomplektid ainult Tõrva Gümnaasiumis, kus kõikides põhikooli klassides on moodustatud kaks hea täituvusega klassikomplekti. Ala Põhikoolis on seitse, Hummuli ja Riidaja Põhikoolis viis ning Ritsu Lasteaed- Algkoolis kaks klassikomplekti. Hummuli ja Riidaja koolides õpivad liitklassides 1.-8- klassi õpilased, Ala ja Ritsu koolides 1.-4. klassi õpilased.

Nelja väljaspool linna asuva kooli õpilaste arv klassis (arvestamata liitklasse) on vahemikus 1 kuni 12 õpilast (keskmiselt 4,3 õpilast). Seejuures kolmes klassis 7-12 õpilast ning 28 klassis 6 või vähem õpilast. Jagades kooli õpilaste arvu klasside arvuga (arvestamata liitklasse, arvestades paralleelklasse), on Tõrva Gümnaasiumis keskmiselt 21 õpilast klassis, Hummuli Põhikoolis 5,2 õpilast, Riidaja Põhikoolis 4,9 õpilast, Ala põhikoolis 3,6 õpilast ja Ritsu Lasteaed-Algkoolis 2,8 õpilast klassis. Arvestades ühe klassikomplekti normaaltäituvuseks 24

õpilast, oleks kõigi valla õpilaste jaoks kokku tarvilik u 25 klassikomplekti ehk 12 vähem kui hetkel (tabel 10).

Tabel 10. Õpilaste arv ja klassikomplektide arv õppeaastal 21/22 (Tõrva Vallavalitsus)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	Kokku
Ala Põhikool	1	4	5	2	3	3	6	3	5	32
Hummuli Põhikool	6	4	11	1	5	4	3	1	12	47
Riidaja Põhikool	2	6	6	5	3	4	5	7	6	44
Ritsu Lasteaed-alkool	2	3	2	4						11
Tõrva Gümnaasium a	19	18	19	18	25	23	25	23	22	192
Tõrva Gümnaasium b	19	18	18	17	24	22	25	23	21	187
Õpilasi kokku	49	53	61	47	60	56	64	57	66	513
Ala Põhikool	0,2	0,7	0,8	0,3	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	7,0
Hummuli Põhikool	0,9	0,3	0,7	0,1	0,8	0,6	0,4	0,2	1,0	5,0
Riidaja Põhikool	0,3	0,8	0,5	0,5	0,4	0,6	0,4	0,6	1,0	5,0
Ritsu Lasteaed-alkool	0,5	0,4	0,5	0,6						2,0
Tõrva Gümnaasium	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	18,0
Klassikomplekte kokku	3,8	4,1	4,6	3,5	4,3	4,1	3,8	3,8	5,0	37,0
Õpilasi klassikomplekti kohta	13,0	13,0	13,2	13,3	14,1	13,5	16,6	15,2	13,2	13,9
Arvestuslike klassikomplekte	2,0	2,2	2,5	2,0	2,5	2,3	2,7	2,4	2,8	21,4
Vahe	1,7	1,9	2,1	1,6	1,8	1,8	1,2	1,4	2,3	15,6

Eriklassid (sh üks ühele õpe) on moodustatud Tõrva Gümnaasiumis, neis õpib 9 õpilast. Põhikooli lihtsustatud õppekava lihtsustatud õppel on vallas kokku seitse õpilast, neist kolm Ala Põhikoolis ja Tõrva Gümnaasiumis ning üks Riidaja Põhikoolis. Väljaspool valda õpib kaks õpilast nii lihtsustatud õppel kui ka toimetulekuõppel.

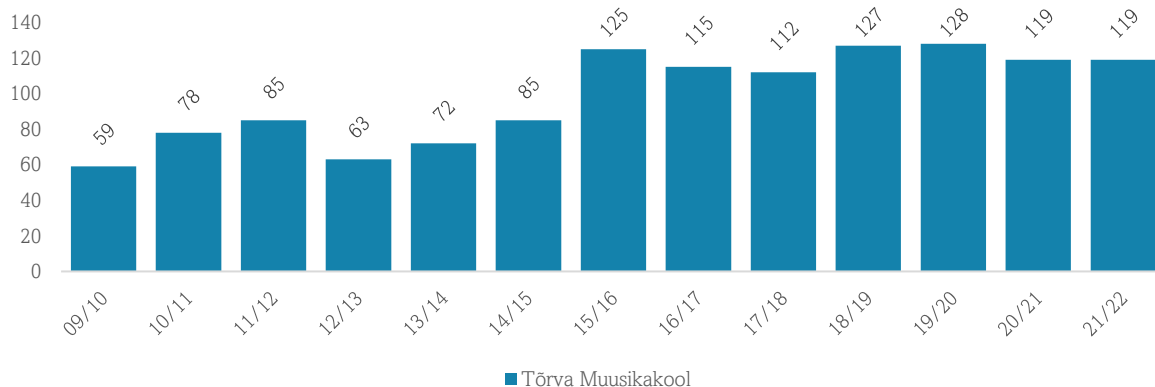
Õppeaastal 21/22 on valla koolides üldist tuge vajavaid õpilasi 105, tõhustatud tuge vajavaid õpilasi 26 ja erituge vajavaid õpilasi 6. Toevajadusega õpilased moodustavad 27% kõikidest õpilastest. Viimasel kolmel õppeaastal on kasvanud üldtuge ja tõhustatud tuge vajavate õpilaste arv, vähenenud on erituge vajavate õpilaste arv. Eri- ja tõhustatud toe vajadusega laste osakaal on kõrgem Hummuli (19%) Ritsu (17%) ja Ala (12%) koolis. Arvult enim eri- ja tõhustatud tuge vajavaid õpilasi õpib siiski Tõrva Gümnaasiumis, nende osakaal põhikooliõpilaste koguarvust on 4% (tabel 11).

Tabel 11. Tuge vajavate õpilaste arv koolides õppeaastatel 19/20 kuni 21/22 (Tõrva Vallavalitsus)

asutus	õppeaasta	üldtugi	tõhustatud tugi	eritugi	õpilaste arv	üldtugi	tõhustatud tugi	eritugi
Ala Põhikool	21/22	3	3	1	33	9%	9%	3%
Hummuli Põhikool	21/22	8	7	2	47	17%	15%	4%
Riidaja Põhikool	21/22	1	3	0	42	2%	7%	0%
Ritsu Lasteaed-Algkool	21/22	0	2	0	12	0%	17%	0%
Tõrva Gümnaasium	21/22	93	11	3	377	25%	3%	1%
Kokku	19/20	93	15	9	522	18%	3%	2%
	20/21	82	17	7	510	16%	3%	1%
	21/22	105	26	6	511	21%	5%	1%

1.4. Huviharidus ja noorsootöö

Tõrva vallas tegutseb üks huvikool - valla hallatav asutus Tõrva Muusikakool. Õppurite arv on viimasel seitsmel aastal olnud suurusjärgus 110-130 õpilast (joonis 12).

Joonis 12. Õpilaste arv Tõrva Muusikakoolis õppeaastatel 09/10 kuni 21/22 (EHIS)

Muusikakooli põhitegevus on muusikalise põhihariduse andmine. Muusikakooli õppetöö koosneb grüpiõpetusest (üldained, ansamblid, orkestrid) ja individuaalõpetusest (pilliõpe). Õppevormilt toimub eel-, põhi- ja täiskasvanuõpe. Koolil on 30 õppekava, populaarsemad on pop-jazz laul, klaver ja muusikaline eelõpe. Kooli juures tegutsevad viiuldajate, klaveri, kandle ja kitarriansambel ning puhkpilliorkester. Õpe toimub Tõrva Gümnaasiumi ruumides.

Noorsootööd korraldab Tõrva Avatud Noortekeskus, mis tegutseb neljas asukohas: Riidajas (Riidaja Kultuurimaja ruumides), Hummulis (Hummuli endise vallamaja ruumides) ja Ritsul (Helme Raamatukogu ruumides) on noortetoad, Tõrva linnas noortekeskus (aadressil Spordi 1). Keskuses ja noortetubades pakutakse noortele võimalust ajaveetmiseks ning korraldatakse erinevaid tegevusi.

Noorsootöö sihtgrupp on vastavalt seadusele noored vanuses 7–26 (teisalt reaalsuses tegeletakse peamiselt kuni 19-aastastega). 2022. aastal elas vallas 1160 noort ehk 19% kogu elanikkonnast. Noorte osakaal piirkondades on sarnane, keskmisest ühe protsendipunkti võrra madalam Põdrala piirkonnas ja kõrgem Helme piirkonnas. Suurem osa noortest (77%) on koondunud Tõrva linna ja selle lähiümbrusesse Helme piirkonda (tabel 12).

Tabel 12. Noored vanuses 7–26 eluaastat Tõrva vallas seisuga 1.01.2022 (Rahvastikuregister)

Piirkond	Vanuserühm 7-26	Osakaal piirkonna rahvastikust	Osakaal noorte koguarvust
Tõrva linn	509	19%	44%
Helme	385	20%	33%
Hummuli	143	19%	12%
Põdrala	123	18%	11%
Tõrva vald	1 160	19%	100%

Enne COVID-19 pandeemiat oli suurem osa (86%) noortekeskuse ja noortetubade külastajatest vanuses 7–16 aastat (vahepealne statistika on piirangutest oluliselt mõjutatud). Kõige rohkem külastati Tõrva Avatud Noortekeskust, mis on ka kõige pikemalt lahti. Noortetubade keskmine külastuste arv jäi alla 100 kuus. Noortekeskuse ja tubade lahtiolekuajad on pikenenud (tabel 13).

Tabel 13. Noortekeskuse teenuste kasutajate profiil (Tõrva Vallavalitsus)

	Riidaja	Ritsu	Hummuli	Tõrva	Kokku
Kuukeskmiselt kohtumisi	11,5	11,3	14	20,6	57,4
Kuukeskmiselt unikaalseid külastajaid	25	30	20	233	308
Kuukeskmiselt külastajaid	89	87	71	966	1213
kuni 6-aastased	3%	7%	0%	12%	10%
7-11 aastased	54%	54%	22%	45%	45%
12-16 aastased	41%	34%	76%	38%	41%
17-19 aastased	2%	3%	1%	4%	4%
20 aastased ja vanemad	1%	2%	0%	1%	1%
Külastuskordaja ¹	3,56	2,90	3,55	4,15	3,94
Nädalas avatud (tundi) (2019/2022)	20 (20)	20 (24)	10 (24)	35 (40)	85
Külastusi lahtioleku tunni kohta (2019)	1,1	1,1	1,8	6,9	3,6

Kõikidest valla noortest külastas noortekeskust ja -tubasid u 25% vanusegrupist. Vanemate kui 17-aastaste osakaal on seejuures marginaalne.

Lisaks tegelevad vallas laste ja noorte vaba aja sisustamisega ka koolid (huviringid), külaseltsid ja rahvamajad, Tõrva Kunstistuudio ja erinevad MTÜ-d.

¹ Kuukeskmise külastajate arv jagatud unikaalsete külastajate arv kuus; näitab, mitu korda kuus külastab üks laps keskmiselt

1.5. Töötajate koosseis

Aastal 2022 oli valla lasteaedade koosseisus kokku 63 töökohta. Valdav osa neist on seotud õppetööga – 30 õpetajat ja 20 assistenti/õpetaja abi (tabel 14).

Tabel 14. Alusharidusasutuste töötajate koosseis 2022 (Tõrva Vallavalitsus)

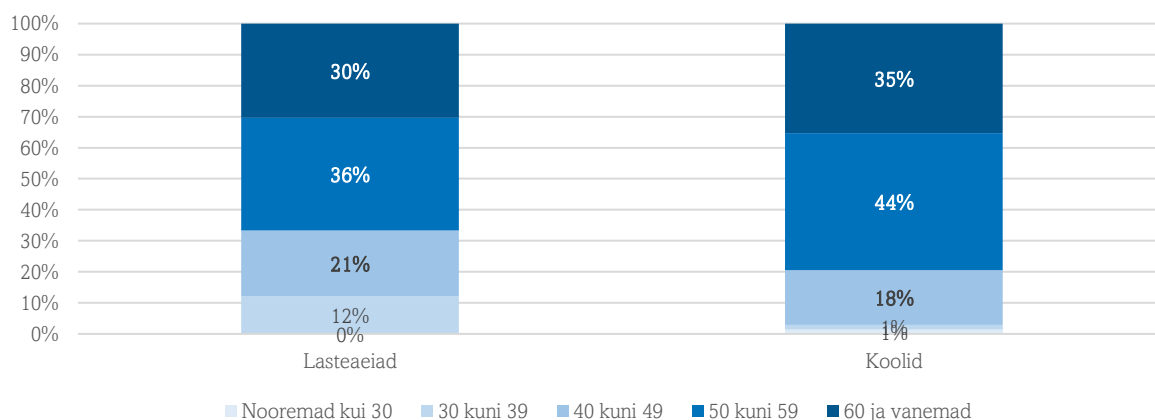
	Mõmmik	Tõrvalill	Hummuli rühm	Ala	Riidaja	Ritsu	Kokku
Juhtkond	2,0	1,0					3,0
Õppetöö	23,0	9,5	3,0	2,6	3,1	9,4	50,6
Tugiteenused	2,5				0,1		2,6
Toitlustamine	2,0	1,0					3,0
Korrashoid	2,0	0,8					2,8
Majandushaldus	1,0	0,5					1,5
Kokku	32,5	12,8	3,0	2,6	3,2	9,4	63,4

Koolides oli 2022. aastal töökohti 120, neist otseselt õppetööga on seotud 62 õpetaja ametikohta (tabel 15).

Tabel 15. Üldharidusasutuste töötajate koosseis 2022 (Tõrva Vallavalitsus)

	Tõrva	Hummuli	Ala	Riidaja	Ritsu	Kokku
Juhtkond	2,0	1,0	0,4	0,6	1,0	5,0
Õppetöö	38,3	7,3	7,8	6,2	2,5	62,1
Administratsioon	7,4	2,1	0,7	1,3	1,2	12,7
Õpilaskodu	0,0	0,0	3,0	0,0	0,0	3,0
Tugiteenused	3,4	0,8	1,0	0,5	0,0	5,7
Toitlustamine	0,0	1,6	2,0	1,0	2,0	6,6
Korrashoid	13,3	1,0	4,3	1,0	1,0	20,6
Majandushaldus	1,2	0,5	1,0	0,3	1,0	3,9
Kokku	65,6	14,3	20,1	10,9	8,7	119,7

Lasteaiaõpetajate vanusjaotuses moodustavad 66% 50-aastased ja vanemad õpetajad. Järeikasvu ehk kuni 39-aastaste õpetajate osakaal on väga väike (4 õpetajat). Koolide õpetajate vanusjaotuses on vanemate õpetajate osakaal veel oluliselt kõrgem - 50-aastased ja vanemad õpetajad moodustavad 79% koolide õpetajaskonnast. Kuni 39-aastased on ainult kaks õpetajat ehk noorte õpetajate järeikasvu sisuliselt ei ole (joonis 13).

Joonis 13. Õpetajate vanusjaotus õppeaastal 21/22 (EHIS)

Kvalifikatsioonile vastab 88% lasteaiaõpetajatest ja 91% kooliõpetajatest. Koolis on kvalifitseerituse osakaal madalaim (75%) kehalise kasvatuse, tehnoloogia ja sotsiaalainete õpetajate hulgas. Koolide 68-st õpetajast on meessoost ainult 8 õpetajat.

Valla lasteaedades ja koolides on (01.08.2022 seisuga) 3 eripedagoogi, 0,9 logopeedi, 1 psühholoogi ja 2 sotsiaalpedagoogi ehk kokku 6,9 tugispetsialisti ametikohta. Vallavalitsuse ja asutuste hinnangul oleks ideaalolukorra saavutamiseks vaja juurde luua veel 5 tugispetsialisti ametikohta, enim logopeede. Samuti on vajaka muud laste ja õpilaste toetamiseks vajalikku personali, nt abiõpetajaid ja tugiisikuid (tabel 16).

Tabel 16. Olemasolevad ja puuduolevad tugispetsialistid asutustes 2022.a. augusti seisuga (Tõrva Vallavalitsus)

	Eripedagoog	Logopeed	Psühholoog	Sotsiaalpedagoog	Kokku	Abiõpetaja / õpetaja abi	HEV koordinaator	Tugiisik
kool	1,5	0,4	1	2	4,9		0,5	
lasteaed	1,5	0,5			2			7
Kokku olemas	3	0,9	1	2	6,9	0	0,5	7
kool	0,5	1,7	0,8	0	3,0	6		3
lasteaed	0,5	1,3	0,2	0	2		0,6	
Kokku puudu	1	3	1	0	5	6	0,6	3
OLEMAS OSAKAAL								
kool	75%	20%	56%	100%	62%	0%	100%	0%
lasteaed	75%	28%	0%		50%		0%	100%
Kokku	75%	24%	50%	100%	58%	0%	45%	70%

Arvestades ühe tugispetsialisti brutopalgaks kuni 1400 eurot kuus, on 5 tugispetsialisti ja 6,6 muu töökoha loomiseks vajaliku palgafondi suurusjärgus kuni 250 tuhat eurot aastas.

Tõrva Muusikakoolis töötab 14 õpetajat 10,7 töökohal, direktor ning lepingulised kontsertmeistrid. Noortekeskuses on kokku 6,5 töökohta – juhataja ja noorsootöötajad.

1.6. Kinnisvara

Vallas on otseselt hariduse ja noorsootöö funktsiooni kasutuses enam kui 15 tuhat ruutmeetrit hoonete pinda (ilma spordi jm pindadeta) ehk 43% valla teenuste osutamiseks kasutatavate hoonete kogupinnast. Kuigi 70%-80% haridusteenuste mahust osutatakse Tõrva linnas, moodustab linnas paiknev teenuspind vaid üle poole teenuspinnast (tabel 17).

Tabel 17. Lasteaedade pinnaandmed (Tõrva Vallavalitsus)

Funktsioon	Helme	Hummuli	Põdrala	Tõrva linn	Kokku
Kool	2 431	1 276	828	4 592	9 127
Lasteaed	710	295	127	3 360	4 492
Noortekeskus	100	80	80	933	1 193
Funktsioonid kokku	3 241	1 651	1 035	8 884	14 811
Vald kokku	11 415	2 626	3 638	17 361	35 041
Osakaal	28%	63%	28%	51%	42%

Lasteaedade kasutuses on ligi 5000 m² pinda, keskmiselt on pinda lapse kohta 18m², mis aga varieerub tegevuskohtade lõikes oluliselt (tabel 18).

Tabel 18. Lasteaedade pinnaandmed (Tõrva Vallavalitsus, EHIS)

Asutuse nimi	Lapsi 21/22	Kasutuses netopind (m ²)	Pinda lapse kohta (m ²)
Ala Põhikool	13	150	12
Hummuli rühm	13	295	23
Riidaja Põhikool	18	127	7
Ritsu Lasteaed-Algkool	39	710	18
Tõrva Lasteaed Mõmmik	120	3147	26
Tõrva Lasteaed Tõrvalill	60	427	7
Kokku	263	4856	18

Koolides on õppepinda enam kui 9100 m², lisaks ligi 3000 m² spordipinda ja 300 m² õpilaskodu pinda Ala Põhikoolis. Keskmiselt on õppepinda õpilase kohta 16 m², kuid see varieerub asutuste lõikes palju. Haridus- ja Teadusministeerium peab optimaalseks 11 m² õpilase kohta. Selle kriteeriumiga on samaväärne ainult Tõrva Gümnaasium. Riidaja Põhikoolis on pinda 20 m² ja Hummuli Põhikoolis 27 m², suurem pind õpilase kohta on väikese õpilaste arvuga koolide puhul ka arusaadav. Samas Ala Põhikooli ja Ritsu Lasteaed-Kooli kasutuses olev pind on ebaproportsionaalselt suur - enam kui 50 m² õpilase kohta (tabel 19).

Tabel 19. Üldharidusasutuste pinnaandmed (Tõrva Vallavalitsus, EHIS)

Asutuse nimi	Õpilasi 21/22	Õppepind (m ²)	Pinda õpilase kohta (m ²)	Spordi- ja õpilaskodu pind (m ²)
Ala Põhikool	33	1 721	52	910
Hummuli Põhikool	47	1 276	27	0
Riidaja Põhikool	42	828	20	375
Ritsu Lasteaed-Algkool	12	710	59	1 133
Tõrva Gümnaasium	454	4 592	10	871
Kokku	588	9 127	16	3 289

Asutuste kasutuses olevad hooned (ja hooneosad) on rajatud möödunud sajal aastal. On nii esimese vabariigi, nõukogude kui ka taasiseseisvumise perioodil valminud ehitisi. Valla haridusasutused tegutsevad kaheksas vallale kuulavas hoones (või hoonekompleksis), noortekeskus eraldi hoones Tõrva linnas ning noortetoad põhifunktsiooni järgi teiste asutuste

pindadel. Hinnanguliselt on lasteaedade ja koolide hooned heas või rahuldavas seisukorras. Vastavalt omavalitsuste rahalistele võimalustele on hoonete seisukorda parandatud, kuid esmaselt tarvilik investeeringuvajadus on hinnanguliselt siiski ligi 3,8 miljonit eurot. Kõikjal moodsa keskkonna loomiseks on vajadus veel suurem (tabel 20).

Tabel 20. Haridushoonete andmed (Tõrva Vallavalitsus, EHR)

Asutuse kasutuses olev hoone	Asukoha asustusüksus	Hoone netopind (m ²)	Ehitus-aasta	Energia-märgis	Üldine hinnang hoone seisukorrale	Investeering
Ala Põhikool	Ala küla	2 891	1952	puudub	Rahuldav	1 446 000
Hummuli end. vallamaja (lasteaiarühm)	Hummuli küla	1 350	1983	D	Hea	41 000
Hummuli Põhikool	Hummuli küla	1 276	1930	E	Rahuldav	191 000
Lasteaed "Mõmmik"	Tõrva linn	3 147	1973	puudub	Hea	47 000
Lasteaed Tõrvalill	Tõrva linn	427	1971	puudub	Hea	11 000
Riidaja Põhikool	Riidaja küla	1 330	1967	F	Hea	100 000
Ritsu Lasteaed-Algkool	Linna küla	1 420	1973	puudub	Hea	142 000
Tõrva Avatud Noortekeskus	Tõrva linn	933	2000	puudub	väga hea	23 000
Tõrva Gümnaasiumi A-maja	Tõrva linn	2 302	1924	puudub	Rahuldav	790 000
Tõrva Gümnaasiumi B-maja	Tõrva linn	1 288	1979	puudub	Rahuldav	1 000 000
Tõrva Gümnaasiumi C-maja	Tõrva linn	1 032	2004	puudub	Hea	0
Tõrva Gümnaasiumi D-maja	Tõrva linn	5 832	2005	puudub	Hea	0

Ala Põhikooli hoonekompleks on ehitatud mitmes järgus, seisukord on rahuldav (hooneosade lõikes erinev). Hoonesse on koondunud kõik avalikud teenused - lisaks koolile ja lasteaiarühmale spordisaal ja õpilaskodu ruumid ning raamatukogu, kultuurimaja ja päevakeskuse tegevuspinnad. Tegemist on suurima investeeringuvajadusega haridushoonega vallas. Vahetada on vaja esimese korpuse katus, rekonstrueerida kogu kompleksi fassaadi, elektrisüsteem, küttesüsteem ja katlamaja. Hoonekompleksi pind on teenuste kasutajate hulga tarbeks liiga suur. Arvestades suurt investeeringuvajadust, on soovitatav kaaluda optimaalse pinnaga uue hoone rajamist. Hoones olemasolevate ja perspektiivi omavate funktsioonide pinna koguvajadus on tegelikkuses maksimaalselt kuni 700 m² (sh liitklassidega kuni 3-klassiline kool ja lasteaiarühma ruumid). Olemasolev kinnistu koos hoonestusega on soovitatav võimalusel müüa või lammutada. Uue hoone asukoht võiks olla ka rajatava Mulgi Elamuskeskuse lähedal.

Hummuli alevikus on vallal kaks hoonet. Kooli kasutuses on muinsuskaitsealune mõisahoonet (sh saal, keldrikorrusel köök ja söögisaal). Lasteaiarühm tegutseb Hummuli endise vallamaja hoones, kus on ka raamatukogu, noortetoa ja perearsti pinnad, Mõlemad hooned investeeringuid – esmavajadus on u 250 tuhat eurot, kaasaegse keskkonna loomisele kuluks kokku u miljon eurot. Alevikus on teenuspinda liiga palju ja ainult olemasoleva funktsionaalsuse juures ei ole hoonetesse investeerimine põhjendatud, seega on vajalik üks hoone kasutusest välja jätta, soovitatav on koondada teenused mõisahoonesse.

Riidaja Põhikooli 1967. aastal rajatud hoone (sh lasteaiarühm ja spordisaal) on u 15 aastat tagasi rekonstrueeritud. Uue ringi rekonstrueerimistööd vajavad võimla lagi ja seinad ning katlamaja, vahetamist kooli katus (kokku u 100 tuhat eurot). Samas oleks küttesüsteemi vahetamise ja hoone soojustamise tulemusel kinnisvarakulusid võimalik oluliselt vähendada (tegemist F-energiaklassiga hoonega). Kohalikud lapsed käivad valdavalt kodukoha koolis ning lasteaiarühm on täitunud. Samas on 9-klassilise kooli pidamiseks õpilasi praegu ja ka tulevikus liiga vähe. Külas pakutavad muud avalikud teenused on koondunud kultuurimajja (noortetuba) ja mõisakompleksi hoonestusse (raamatukogu, vallavalitsuse teenuspunkt, seltsitegevuse ruumid).

Ritsu Lasteaed-Algkooli ruumid asuvad Linna külas multifunktsionaalses hoonekompleksis (valminud 1973-1983). Asutuse kasutuses on ligi 5700 m² pinnaga hoonest 1420 m², mis jaotuvad enam-vähem võrdselt lasteaia ja kooliosa kasutuse vahel. Esimesel korrusel on kolme rühmaga lasteaed, teisel korruse 4-klassiline kool 12 õpilasega. Hoones on veel raamatukogu, noortetoa ja söökla ruumid, väljarenditud pind, spordisaal ning kasutusest väljas endine ujula. Lasteaed-kooli osas on investeeringutest vajalik elektrisüsteemi uuendamine, katuse soojustamine ja ventilatsioonisüsteemi ehitamine. Kogu kompleksi investeeringuvajadus küündib 2 miljoni euroni. Hoones olemasolevate ja perspektiivi omavate funktsioonide pinna koguvajadus on tegelikkuses maksimaalselt kuni 1000 m² (ilma spordisaalita). 12 lapsega kooli pidamine 7 km kaugusel Tõrvast ei ole otstarbekas, kolme lasteaiaühma olemasolu vajadus võib demograafilise prognoosi järgi juba kümnendi teises pooles kaduda.

Tõrva linnas asuvad mõlemad lasteaiad on valminud 1970-ndate alguses, kuid rekonstrueerimiste järel heas seisukorras ja olulisi investeeringuid ei vaja. Lasteaias Mõmmik on tarvilik teha vaid jooksvad remondid.

Tõrva Gümnaasiumi hoonetekompleks koosneb neljas hoonest. Esimesel iseseisvusajal valminud A- maja (ruumides tegutseb ka Tõrva Muusikakool) ja 1979. aastal valminud B- maja seisukord on rahuldav, eelkõige vajavad hooneosad energiasäästu saavutamiseks seotud rekonstrueerimistööd (soojustamine ja ventilatsioonisüsteemid). Käesoleva aastatuhande algul valminud C-maja ja D-maja seisukord on hea ning pakilised investeeringuvajadused puuduvad.

Tõrva Avatud Noortekeskuse 2010. aastal renoveeritud hoone on endiselt väga heas seisukorras ja olulisi rekonstrueerimistööd ei ole vaja teha.

1.7. Finantseerimine

Tõrva valla põhitegevuse kulude maht 2022. aasta eelarves on u 9 miljonit eurot. Sellest hariduskulud moodustavad u 4,8 miljonit eurot ehk 54% kogukuludest.

Lasteaedade rahastamine toimub omavalitsuse eelarvest. Üldhariduskoolide rahastamine toimub riigieelarve toetusfondi eraldise ja omavalitsuse omavahendite arvelt järgnevalt:

- 1) toetusfondi kaudu eraldab riik omavalitsusele vahendid põhikooli- ja gümnaasiumi õpetajate, juhtide (direktorid ja õppealajuhatajad) ning osaliselt tugispetsialistide töötasudeks (RE tööjõukulud);
- 2) toetusfondi kaudu eraldab riik omavalitsusele vahendeid koolituse, õppekirjanduse ja koolisöögi kulude katmiseks (RE majandamiskulud);
- 3) omavalitsus katab eelarvest kooli pidamisega seotud töökohtade kulud - administratsioon, õppe tugitegevused, toitlustamine ja majandushaldus jms (VE tööjõukulud);
- 4) omavalitsus katab eelarvest kooli pidamisega seotud muud majandamiskulud, sh kinnisvarakulud (VE majandamiskulud).

Lasteaedade pidamise kulude maht eelarves on ligi 1,37 miljonit eurot, millest valdava osa (85%) moodustavad töötasud. Ühe lasteaiarühma pidamise kulu asutustes on keskmiselt 86 tuhat eurot (tabel 21).

Tabel 21. Alushariduse tegevuskulud Tõrva valla 2022. a eelarves (Tõrva Vallavalitsus)

	Ala Põhikool	Hummuli rühm	Riidaja Põhikool	Ritsu Lasteaed-Algkool	Tõrva Lasteaed Mõmmik	Tõrva Lasteaed Tõrvalill	Vald kokku
Põhitegevuse kulud	59 000	73 000	69 000	243 000	665 000	260 000	1 369 000
Töötasud	46 000	53 000	57 000	210 000	579 000	215 000	1 159 000
Majandamiskulud	14 000	20 000	12 000	33 000	86 000	45 000	209 000
sh kinnistukulud	10 000	10 000	3 000	22 000	46 000	17 000	108 000
Tööjõukulude osakaal	78%	73%	83%	86%	87%	83%	85%
Kinnistukulude osakaal	17%	14%	4%	9%	7%	7%	8%
Osakaal kogukuludest	4%	5%	5%	18%	49%	19%	100%
Osakaal lastest	5%	5%	7%	15%	46%	23%	100%

Lasteaiaõpetajate ja lasteaiaõpetajate abide töötasud on vallas ühtlustatud ning muu personali kuludes märkimisväärseid erisusi asutuste lõikes ei esine. Palgafondi suurus on 1,16 miljonit eurot. Ritsu Lasteaed-Algkooli puhul on osa töökohtadest jagatud kooliosaga ning sisalduvad kooliosa eelarves - siin ja järgnevalt arvestatud 40 tuhat eurot tööjõukulusid kooliosa eelarvest lasteaiaosa eelarvesse.

Eelarve alusel on kinnitatud lasteaedade tegevuskoha arvestuslik maksumus 2022. aastaks, mis asutusesti varieeruv. Lasteaedade puhul on see seotud eelkõige rühmatäituvusega, madalaimast tasemest oluliselt kõrgem on kohamaksumus Ala ja Ritsu lasteaedades.

Tabel 22. Lasteaedade kohatasud 2022 (Tõrva Vallavalitsus)

Asutus	Kohatasu kuus 2022	Võrreldes madalaimaga
Riidaja Põhikool	352	
Lasteaed Tõrvalill	361	2%
Lasteaed Mõmmik (sh Hummuli)	460	31%
Ala Põhikool	497	41%
Ritsu Lasteaed-Algkool	560	59%

Koolide kulude maht on enam kui 2,7 miljonit eurot (v.a. koolitoit ja Ala Põhikooli õpilaskodu kulud 38 tuhat eurot). Kuludest 83% moodustab palgafond suurusega 2,27 miljonit eurot ja 9% kinnistukulud. Kooliõpetajate töötasud on koolides samal tasemel. Muu personali osas on töötasud Tõrva Gümnaasiumis üldjuhul mõnevõrra kõrgemad (tabel 23).

Tabel 23. Üldhariduse tegevuskulud Tõrva valla 2022. a eelarves (Tõrva Vallavalitsus)

	Ala Põhikool	Hummuli Põhikool	Riidaja Põhikool	Ritsu Lasteaed-Algkool	Tõrva Gümnaasium	Vald kokku
Põhitegevuse kulud	355 000	356 000	267 000	134 000	1 614 000	2 725 000
Töötasud	300 000	292 000	218 000	105 000	1 352 000	2 267 000
Majandamiskulud	54 000	64 000	49 000	29 000	261 000	457 000
sh kinnistukulud	30 000	42 000	31 000	14 000	138 000	255 000
Tööjõukulude osakaal	85%	82%	82%	78%	84%	83%
Kinnistukulude osakaal	8%	12%	12%	10%	9%	9%
Osakaal kogukuludest	13%	13%	10%	5%	59%	100%
Osakaal õpilastest	6%	8%	7%	2%	77%	100%

Riigieelarve toetusfondi eraldis üldhariduskoolide pidamiseks oli 2022. aastal ligi 1,7 miljonit eurot, seega valla otsesed kulud koolide pidamisele on miljon eurot. Kokku kulub Tõrva valla koolide pidamisele u 2,7 miljonit eurot aastas, millest 62% tuleb riigilt ja 38% vallaeelarvest. Vallaeelarve kulude osakaal on kõrgem Ritsu, Ala ja Hummuli koolis (tabel 24).

Tabel 24. Koolipidamise kulude jaotus (Tõrva Vallavalitsus, Rahandusministeerium)

	Riigieelarve			Vallaeelarve				Eelarve kokku	sh riigilt	sh vallalt
	Tööjõukulud	majandamiskulud	kokku	Tööjõukulud	majandamiskulud	sh kinnisvara kulu	kokku			
Ala PK	192 000	4 000	196 000	108 000	51 000	30 000	158 000	355 000	55%	45%
Hummuli PK	194 000	4 000	198 000	98 000	60 000	42 000	158 000	356 000	56%	44%
Riidaja PK	166 000	4 000	170 000	52 000	44 000	31 000	96 000	267 000	64%	36%
Ritsu La-Ak	61 000	1 000	62 000	43 000	28 000	14 000	71 000	134 000	46%	53%
Tõrva Gümnaasium	1 031 000	34 000	1 065 000	321 000	228 000	138 000	549 000	1 614 000	66%	34%
Koolid kokku	1 644 000	47 000	1 691 000	622 000	411 000	255 000	1 032 000	2 725 000	62%	38%

Toetusfondi eraldisest moodustab valdava osa põhikooliõpetajate töötasu toetus (1,3 miljonit). Omavalitsusel on vabadus jaotada toetusfondi vahendid asutuste vahel vastavalt vajadusele ja nii on Tõrva vald ka teinud. Jagades toetusfondi eraldise asutuste lõikes vastavalt õpilaste arvule koolis, on näha, et õpilasepõhises vaates toimub Tõrva Gümnaasiumi vahendite ümberjagamine mahus u 220 tuhat eurot. Kogusummas enim läheb see Ala Põhikooli (u 99 tuhat) ja Hummuli Põhikooli (61 tuhat eurot) pidamiseks. Õpilase kohta jagatakse enim ümber Ala Põhikooli ja Ritsu Lasteaed-Algkooli pidamiseks (tabel 25).

Tabel 25. Toetusfondi 2022. a eraldise arvestuslik jaotus koolides õpilaste arvu alusel (Tõrva Vallavalitsus)

	PK õp töötasu	G õp töötasu	Juhtimine	Koolitus	Õppekirjandus	Tugi	Kokku õpilase kohta	Jaotus 2022 eelarves	Vahe	Õpilase kohta
Ala Põhikool	84 000	0	5 000	1 000	2 000	3 000	93 000	192 000	-99 000	-3 000
Hummuli Põhikool	119 000	0	7 000	1 000	3 000	4 000	133 000	194 000	-61 000	-1 298
Riidaja Põhikool	106 000	0	6 000	1 000	2 000	3 000	119 000	166 000	-47 000	-1 119
Ritsu La-Ak	30 000	0	2 000	0	1 000	1 000	34 000	61 000	-27 000	-2 250
Tõrva Gümnaasium	955 000	165 000	66 000	8 000	26 000	35 000	1 254 000	1 031 000	223 000	491
Kokku	1 294 000	165 000	85 000	10 000	34 000	45 000	1 633 000	1 645 000	-12 000	

Toetusfondi rahastus palgakuludeks (juhtkond, õpetajad, tugispetsialistid) ei kata asutuste koosseisude ja palgaandmete alusel arvestatud vastavaid kulusid, puudujääk on u 66 tuhat eurot. Seejuures tekib puudujääk peamiselt õpetajate töötasude ja juhtimiskulude vaates (tugispetsialistide rahastamisse on arvestatud nii HEV tööjõukulu kui ka tõhustatud ja eritoe tegevustoetus). Enam kui pool juhtimiskuludest on seotud koolitegevusega lasteaed-koolides, kus laste ja rühmade arv on väike. Seega on asutuste kulud suured (sh asutusi on liiga palju) ja neid kaetakse vallaeelarvest (tabel 26).

Tabel 26. Toetusfondi eraldise tööjõukulude ja vallaeelarve tööjõukulude võrdlus

Kululiik	Toetusfond	Vallaeelarve	Vahe
Juhtimine	85 000	126 000	-41 000
Õpetajate töötasu	1 356 000	1 408 000	-52 000
Tugispetsialistid	148 000	121 000	27 000
Kokku	1 589 000	1 655 000	-66 000

Kulud õpilase kohta on tegevuskohtade lõikes kordades erinevad. Õpilasepõhine kohamaksumus näitab, kui palju kulub kuus õpilase kohta, kui toetusfondi eraldised on eemaldatud, s.o kui palju peaks vald õpilase eest maksma, kui vahendeid ümber ei jagataks. Eelarvepõhine kohamaksumus näitab, kui palju kulub õpilase kohta kuus, kui toetusfondi vahendid jagatakse ümber. Kinnitatud kohamaksumus on puhastatud eelarve alusel arvestatud ja valla poolt kinnitatud väärtus, mis on teiste omaavalitsustega arveldamise aluseks.

Kohamaksumus on igas vaates madalaim Tõrva Gümnaasiumis (66-105 eurot kuus) ja kõrgeim Ritsu Lasteaed-Algkoolis (420-681 eurot kuus). Maksumus on samuti väga kõrge Ala Põhikoolis (374-649 eurot) ja Hummuli Põhikoolis (300-388 eurot), talutaval tasemel Riidaja Põhikoolis (181-284 eurot). Arvestades õpilaste arvu koolides, arvestuslike kohamaksumusi ja demograafilisi trende, on vallal vajalik viia ellu muudatused koolivõrgus (tabel 27).

Tabel 27. Koolipidamise kulude arvestus ja kinnitatud õppekoha maksumused 2022. aastal (Tõrva Vallavalitsus)

	Õpilasepõhine		Eelarvepõhine		Kinnitatud kohamaksumus
	Kulud	Kohamaksumus	Kulud	Kohamaksumus	
Ala Põhikool	257 000	649	158 000	399	374
Hummuli Põhikool	219 000	388	158 000	280	300
Riidaja Põhikool	143 000	284	96 000	190	181
Ritsu Lasteaed-Algkool	98 000	681	71 000	493	420
Tõrva Gümnaasium	326 000	60	549 000	101	105

Tõrva Muusikakooli eelarve on ligi 230 tuhat eurot, sellest valdava osa (215 tuh eurot) moodustab personalikulu. Kohamaksumus (kulu vallale) on 2022 aastal 206 eurot kuus. Õppemaksu omaosalus õppijale või lapsevanemale jääb sõltuvalt õppe liigist 10 kuni 25 euro vahele.

Tõrva Noortekeskuse palgafondi maht u 100 tuhat eurot ja majandamiskulud u 40 tuhat eurot aastas.

1.8. Alus- ja üldhariduse kvalitatiivsed aspektid

Järgnev hinnang Tõrva valla haridusvaldkonna kvalitatiivsetele aspektide on koostatud Helena Kibari poolt 2020. aastal dokumendis „Tõrva valla hariduse arengukava 2020-2025“.

Tõrva valla hariduse tugevuseks on piirkondlik alus- ja põhiharidusvõrk, mis katab valla õppijate vajadused. Igas valla piirkonnas on omanäoline, traditsioonidega kool, õpilased saavad valida sobiva suuruse ja asukohaga õppeasutuse. Tõrvas on olemas gümnaasiumiaste, mis võimaldab jätkata haridusteed põhikooli järgselt oma vallas. Lisaks formaalharidusele on vallas mitmekülgne valik huviringe ning kvaliteetset huviharidust pakkuv Tõrva muusikakool. Noortekeskused toimivad igas paikkonnas ja huvitegevus on kodulähedane. Lisaks on olemas Tõrvas Kunstistuudio ja kasvava õpilaste arvuga tanstuklubi HOP Dance. Vald on taganud hea transpordiühenduse valla erinevatesse piirkondadesse, mis võimaldab õppijatel liikuda kodu ja haridusasutuste vahel. Üldiselt võib pidada õpikeskkonda heaks, haridusasutused paiknevad looduskaunites kohtades, piirkonnas on head tingimused tervisliku eluviisi toetamiseks- on olemas terviserajad, spordirajatised ja võimalused õuesõppeks.

Nüüdisaegse õpikäsituse rakendamiseks oleks vajalik kaasava hariduse vahendite hankimine ja infotehnoloogiliste vahendite uuendamine igas asutuses. Koostöös õppijatega võiks mõelda Tõrva Gümnaasiumi õpikeskkonna kujundamise peale (sh lõõgastumis- ja vaikusealad), mis tooks rohkem õppijaid väikekoolidest gümnaasiumiastmesse. Lisaks hoonetele ja vahenditele on vajalik pidevalt analüüsida transpordikorraldust, et pakkuda kõigi õppijate vajadustele vastav ühendus. Õpikeskkonna aspektis eristub ainsana Ala põhikool, mille õpikeskkond vajab mahukaid investeeringuid õppehoone renoveerimiseks, et õpikeskkond oleks kaasaegne, arvestaks nüüdisaegset õpikäsitust ja oleks õppijasõbralik.

Tõrva valla haridusasutuste personal on püsiv ja kvalifitseeritud. Kõige suuremad väljakutsed on seoses tugispetsialistide vähesusega, vananeva personali ja õpetajate järelkasvu puudumisega. Kuigi haridusasutuste vaheline koostöö kaasava hariduse rakendamisel edeneb, tunnetakse suurt vajadust ühise arenguprogrammi järele, mis kaasaks kõiki piirkonna haridusasutusi ja annaks ühise teadmise kaasava hariduse erinevatest aspektidest ning aitaks kaasa tänapäeva õppija paremale mõistmisele, probleemide varajasele märkamisele ning toetamisele. Centari (2016) uuring toob välja, et 70% õpetajate hinnangul, kellel oli kogemusi õpilase liikumisega tavaklassist eriklassi, võinuks õpilane jätkata õppimist tavaklassis, kui talle oleks võimaldatud täiendavaid tugimeetmeid. Peamiselt oleks õpilased vajanud täiendavaid selgitusi või õpetaja vajanud abiõpetaja tuge. Seega on kaasamisel väga suureks takistuseks õpetajate piiratud ressursid (sh ettevalmistus) ja tugipersonali puudus. Arenguprogramm on ka oluline, et parandada asutuste sisekliimat kaasava hariduse rakendamiseks, et kõigil oleks ühtne arusaam erinevate osapoolte rollist. Lisaks haridusasutuste personalile vajavad toetust ka lapsevanemad, kes vajavad nõustamist ja toetamist kasvatusküsimustes, mis omakorda aitaks kaasa varajase põhimõtte rakendamisele ning paremale koostööle haridusasutuste ja erinevate spetsialistidega.

Haridusasutuste personal vananeb, noored õpetajad ei püsi, kuna puuduvad sobivad elamistingimused või on põhjus eraelulistes küsimustes. Kuigi erivajaduste laste arv on pidevas kasvutrendis, ei suuda asutused pakkuda spetsialistidele täiskoormust, mistõttu on enam puudu logopeedidest, eripedagoogidest, abiõpetajatest ja tugiisikutest. Lisaks koormusele on spetsialistide palkamine keeruline, kuna kohapealne tugistruktuur (elamistingimused, töökohad partnerile) puuduvad või lepingutingimused ei ole motiveerivad (tugiisikud). Sama

on noorsootöötajatega, kes vahetuvad tihti või ei ole neile täiskoormuse pakkumine võimalik, mistõttu pole töökoht tasuv. Seetõttu on äärmiselt oluline, et asutused analüüsiksid põhjalikult, milline on nende tegelik personalivajadus arvestades vähenevat laste arvu, aga suurenevat vajadust personali järgi kaasava hariduse rakendamiseks (halduspersonal, õpetav personal, juhid ja tugispetsialistid), et leida sisemisi ressursse kohtade kaotamise, ühendamise või teenuse keskseks muutmise kaudu, mis looks võimalusi tugispetsialistide palkamiseks ning personali töötasude tõstmiseks. Varajase märkamise põhimõtte rakendamiseks on oluline, et igas lasteaias oleks tagatud piisavas mahus logopeedi teenus ja eripedagoogiline abi. Samuti oleks vajalik analüüsida ja ühtlustada noorsootöötajate palgasüsteemi sh huviringide juhendajate töötasusid, et tagada töötasude läbipaistvus ja juhendajate motivatsioon.

Õppekvaliteeti peetakse üldiselt heaks, väikesed koolid ja klassid võimaldavad personaalset lähenemist ning iga õppija vajadustega arvestamist. Samas on vähenev laste arv sundinud väikekoole moodustama liitklasse, mis nooremas põhikooliastmes toimib hästi, aga vanemas kooliastmes mõjutab õppekvaliteeti. Liiga väikesed klassid ja/või asutused tekitavad väljakutseid kvalifitseeritud personali leidmises ning koormuse pakkumises, samuti võib täheldada vahetuva või osakoormusega personali vähest panust haridusasutuse üldisesse arengusse. Liitklassid/rühmad võimaldavad küll individuaalsemat lähenemist, kuid samas nõuavad õpetajalt tugevat õpetamispädevust, et pakkuda kõigile vanuseastmetele võimetekohast ja piisavat väljakutset pakkuvaid ülesandeid nii individuaalselt kui ka meeskonnatööd silmas pidades. Maapiirkonna koolid on inimsõbralikud, täites samaaegselt ka sotsiaalhoolekande rolli, kuid sageli tekib küsimus õppekvaliteedi tagamisest inimeste ja materiaalsete ressursside puudumise tõttu (Üldharidus- ja kutsekoolide tulemuslikkus ja seda mõjutavad tegurid, TÜ 2011).

Seoses erivajadustega õppijate arvu suurenemisega vajaksid õpetajad rohkem teadmisi- ja oskusi erivajaduste märkamisel ja toetamisel, samas mitte unustades andekate arendamist. Õpetajate koormuse vähendamiseks ja erivajadustega õppijate paremaks toetamiseks oleks oluline luua valla keskele erivajadustega õppijate kompetentsikeskus Tõrva Gümnaasiumi juurde, et ka vanemad noored ja lapsevanemad saaksid pädevamat tuge õppija arengu toetamisel. Õppekvaliteedi tõstmiseks ja arendamiseks ning ennat juhtiva õppija kujunemiseks, oleks vaja õppekavad siduda praktiliste eluoskuste arendamisega, teha koostööd kutsekoolide, ülikoolide ja ettevõtetega. Korraldada õppekäike ning leida võimalusi looduse, keskkonna sh tervise teemade (füüsiline ja vaimne) ja õuesõppe esiletõstmiseks õppekavades ja tegevustes, mida soodustab ka ümbritsev keskkond. Gümnaasiumiastme säilimise eesmärgil, tuleks Tõrva Gümnaasiumil mõelda uuenduslikule ja värske visioonile, mainekujundusele ning teha rohkem koostööd piirkonna väikekoolidega, et tagada õppijate arvu stabiilsus ja kasv.

Tõrva valla huvitegevus on mitmekülgne, ringide valik on suur ja kõigil on võimalik osaleda majanduslikust olukorrast sõltumata. Nooremal vanuseastmel on võimalik huvitegevuses osaleda kodukoha lähedal, valla keskel on kvaliteetset huviharidust pakkuv muusikakool, kunstistuudio ja tantsukool Hop Dance. Kuigi valik on suur ja mitmekesine, siis info ringide tegevuse kohta on kaootiline- tegevustel puuduvad väljundid, rahastus- ja tasustamise põhimõtted ebaselged. Huvitegevus- ja huvihariduse osas on vajalik pöörata tähelepanu vanema vanuseastme noortele (sh täiskasvanutele). Oodatakse suuremat kaasamist, enda vanusegrupile sobivaid ringe, üritusi- vestlusõhtuid. Seejuures vajab huvitegevus ühtset elektroonilist infosüsteemi, mis kajastaks vallas toimuvaid üritusi, ringe ja hõlmaks kogu

elanikkonda. Noortevolikogu vajab mentorit ja tunnetab, et neid ei kaasata piisavalt või kaasatakse liiga hilja valla otsustusprotsessi.

Hoolimata sellest, et valdade ühinemise järel on tekkinud üks suur vald, haridusvõrk toimib endiselt väikeste piirkondade keskselt. Ühelt poolt on see oluline kogukonna hoidmiseks igas valla paikkonnas, aga kvaliteetse, iga õppija vajadusi toetava elukestva õppe ja toimiva nüüdisaegse hariduse rakendamiseks on vältimatu teha piirkonnas koostööd. Kuigi igas asutuses on pädev juht, siis koostöö haridusasutuste vahel on nõrk, info ei liigu erinevate sihtgruppide vahel ja haridusasutuste tegevusest puudub vallal ülevaade. Igaüks toimetab enda asutuses oma parema äranägemise järgi ja laiem ülevaade haridusvaldkonnast nii andmete kui ka sisuliste küsimuste osas puudub. Seega on oluline sisse viia haridusasutuste juhtide regulaarne kohtumine, et arutada aktuaalseid küsimusi, planeerida koostööd personali ja tegevuste osas. Gümnaasiumiastme säilimise eesmärgil planeerida põhikooli vanemas astmes koostööprojekte- õppekäike ja tunde koolide koostöös, mis tagaks suurema tõenäosuse lõpetajate jätkamise Tõrva Gümnaasiumis. Juhtimise arendamiseks luua asutuse juhtidele regulaarne aruandluse kohustus.

Süsteemsuse tagamiseks on vajalik muuta süsteem lasteaiakohtade taotlemiseks, koondades taotlemise keskselt valda (hetkel võtab iga asutus avaldusi vastu eraldi). Varajase märkamise põhimõtte toetamiseks ja kaasava hariduse rakendamiseks on vajalik regulaarne ümarlaud koostöö lastekaitse, sotsiaalpedagoogide ja eripedagoogide ning lasteaedade juhtide vahel.

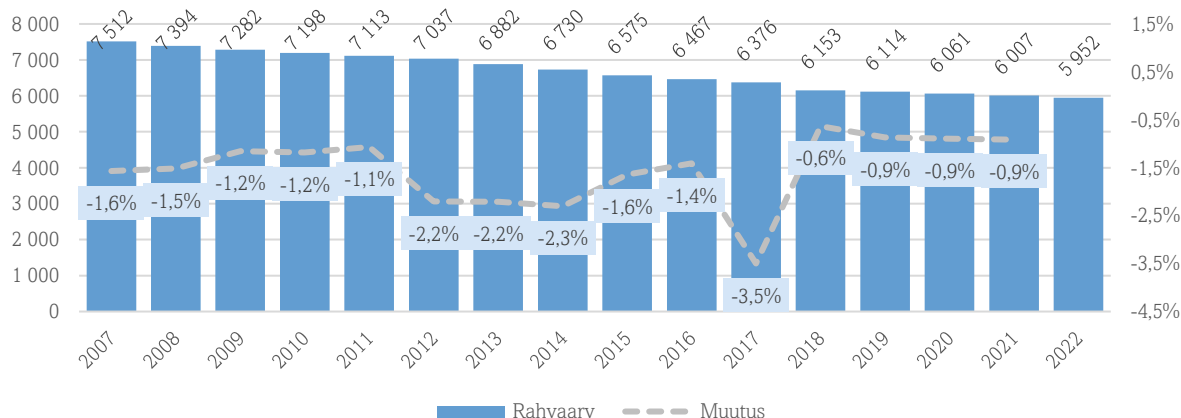
Kuigi huvitegevuse valik vallas on suur ning mitmekesine, siis puudub selge, ajakohane ülevaade ringide ja ürituste toimumise osas. Sama kehtib ka noorsootöö korralduse kohta, kus puudub keskne ülevaade tegevustest ja vahenditest. Rohkem vajaks kaasamist vanem sihtgrupp ning arendamist suvine noorsootöö ning täiskasvanuharidus, mis looks eeldused kogukonna püsimiseks ja hoidmiseks.

Vald ootab haridusasutuste juhtidelt selgemat visiooni ja eesmäärke, samas asutuse juhid ootavad vallalt konkreetseid otsuseid. Kodanikud ootavad samuti selgust haridusasutuste jätkusuulikkuse osas ning täiskasvanuõppe toetamist. Kogukond tunneb, et haridus on prioriteetne valdkond kogukonna hoidmiseks ja elanikkonna püsimiseks ning kasvamiseks.

2. MÕJUTEGURID JA VÄLISKESKKOND

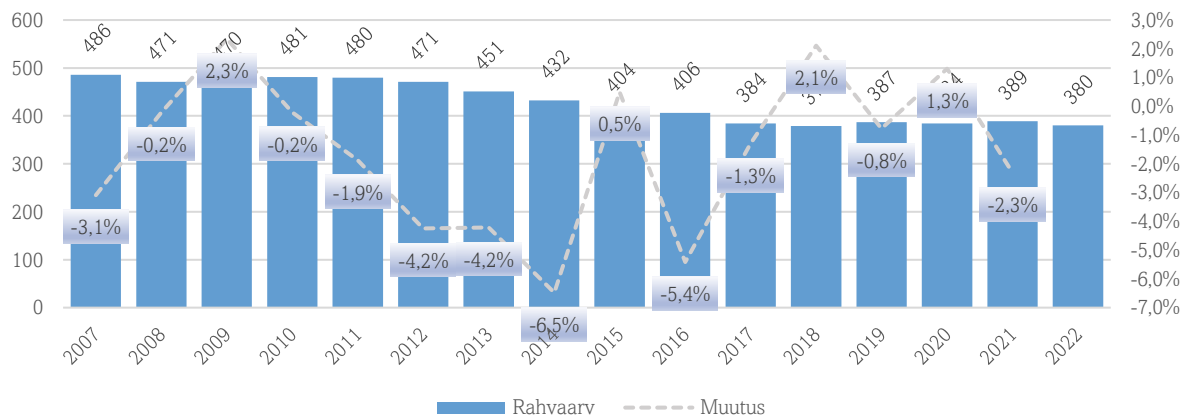
2.1. Rahvastikuarengud vallas ja piirkondades

Tõrva valla elanike arv 1. jaanuari 2022. a seisuga oli 5952 inimest. Valla elanike arv näitab langustrendi, viimase 15 aasta jooksul on rahvaarv vähenenud ligi 1700 inimese võrra (-21%), mis teeb keskmiseks kahanemistempoks -1,4% aastas. Möödunud neljal aastal on kahanemise tempo olnud siiski madalam, kui varasematel aastatel (joonis 14).

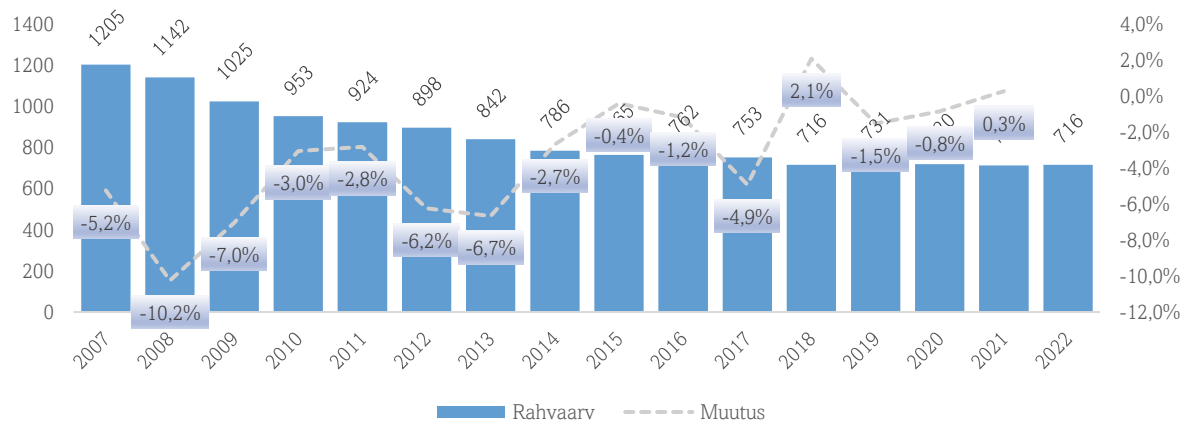
Joonis 14. Rahvaarvu muutus Tõrva vallas 2007-2022 (rahvastikuregister)

Kuni 6-aastaste laste arv on kahanenud küll sajakonna võrra, kuid möödunud kuuel aastal püsinud stabiilne. 2022. aasta alguses oli vanusrühmas 380 last (joonis 15).

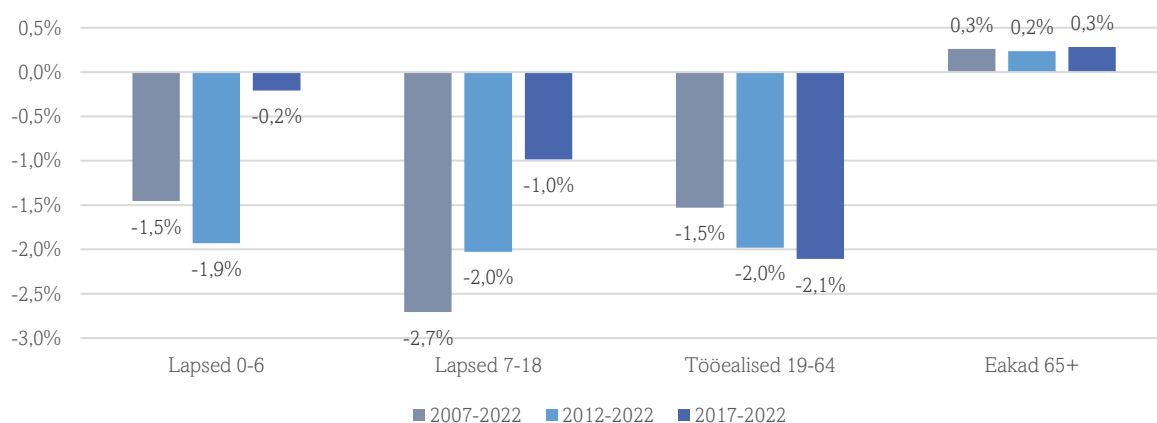
Joonis 15. Vanusrühma 0-6 muutus Tõrva vallas 2007-2022 (rahvastikuregister)

Koolieas laste arv on vaatlusperioodi kahanenud ligi 500 võrra, 2022. aasta algul elas vallas 7-18 aastaseid noori 716. Samas leidis kiirem kahanemine perioodi esimesel poolel. Samaselt noorima vanusrühmaga, on koolieas laste arv viimased viis aastat püsinud suhteliselt stabiilne (joonis 16).

Joonis 16. Vanusrühma 7-18 muutus Tõrva vallas 2007-2022 (rahvastikuregister)

Perioodil 2007–2022 on kõige enam (41% võrra) kahanenud 7–18-aastaste laste arv. Tööealiste elanike arv on kahanenud 23% ning koolieelikute oma 21% võrra. 65-aastaste ja vanemate elanike arv on püsinud stabiilne. Kui koolieelikute ja 7–18-aastaste aastakeskmise kahanemise tempo on j vähenenud, siis tööealiste kahanemise tempo on kiirenud (joonis 17).

Joonis 17. Rahvaarvu aastakeskmise muutus vanuserühmades 2007-2022 (rahvastikuregister)

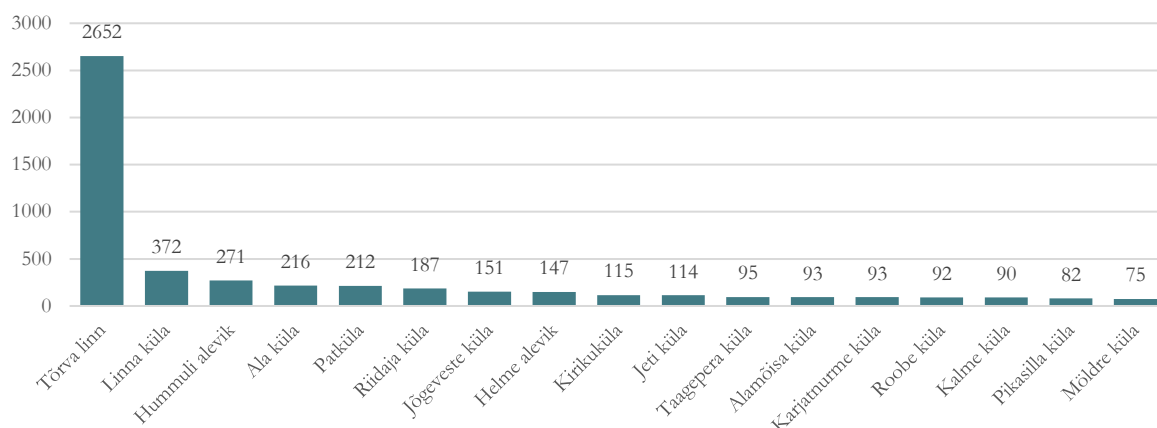
Kui mitte arvestada Tõrva linna, on valla piirkondade asustustihedus sarnane. Helme ja Põdrala piirkondades on see 5,3-5,4 inimest/km² kohta, Hummulis 4,6 inimest/km² kohta. 44% rahvastikust elab Tõrva linnas. Pindalalt on suurim Helme piirkond (tabel 29).

Tabel 28. Rahvaarv ja asustustihedus piirkondades (Rahvastikuregister)

Piirkond	Asustustüskuste arv	Elanike arv 2022	Pindala	Asustustihedus	Elanike osakaal	Pindala osakaal
Helme	16	1878	352,82	5,3	31,6%	54,5%
Hummul	9	750	162,72	4,6	12,6%	25,1%
Põdrala	14	689	126,92	5,4	11,6%	19,6%
Tõrva linn	1	2635	4,78	551,3	44,3%	0,7%
Kokku	40	5952	647,24	9,2	100%	100%

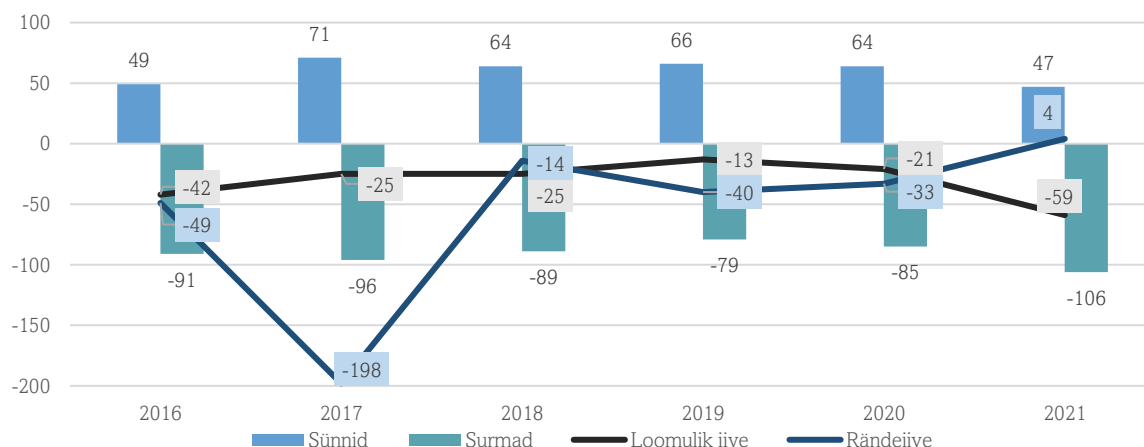
Viimase kuue aasta jooksul on rahvaarv kahanenud kõikides piirkondades, kuid kahanemise tempo on olnud erinev. Kõige kiirem elanikkonna vähenemine on toimunud Hummulis (-11%) ja Põdrala (-10%) piirkondades. Tõrva linna rahvaarv on kahanenud 8% ja Helme piirkonna oma 6% võrra.

Asustusüksuste suuruse kontekstis domineerib selgelt Tõrva linn, suuruselt järgmine on Linna küla, mille elanike arv on juba 7 korda väiksem (joonis 18).

Joonis 18. Rahvaarv Tõrva valla suuremates asustusüksustes 2022 (rahvastikuregister)

Valla loomulik iive on negatiivne, mis tähendab, et surmade arv ületab sündide arvu. Viimasel kuuel aastal on aastakeskmiselt olnud sündide 60 ja surmasid 91 ehk valla rahvaarv on loomuliku iibe tõttu aastakeskmiselt vähenenud 31 elaniku võrra. Samuti on rändeiive olnud läbivalt negatiivne. Viimasel kuuel aastal on aastakeskmiselt lahkunud 55 inimest enam kui saabunud. Seega on Tõrva valla elanike arv vähenenud keskmiselt 86 inimese võrra aastas (joonis 19).

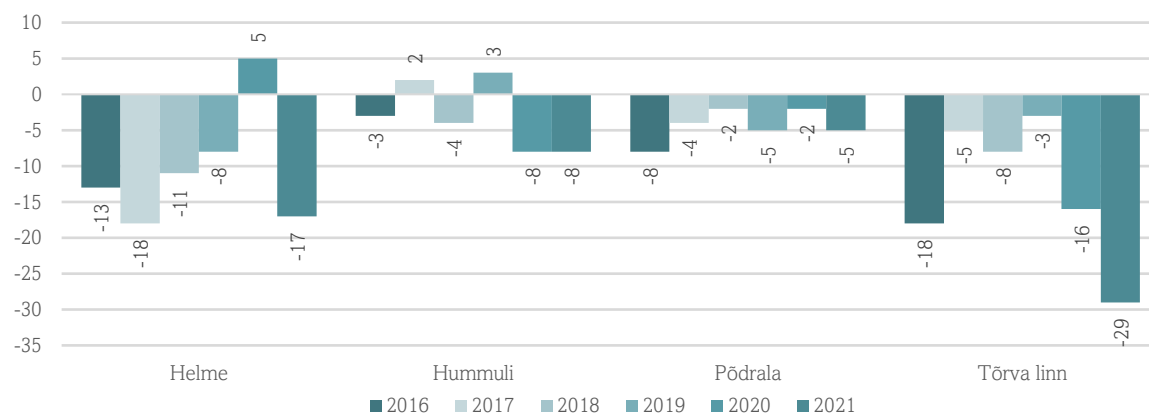
Joonis 19. Loomulik- ja rändeiive 2016–2021 (rahvastikuregister)

Aastane sündide arv vallas tervikuna on olnud vahemikus 47-71 last. Tõrva linnas on aastakeskmiselt sündinud 27 last, Helme piirkonnas 17 last ning Hummuli ja Põdrala piirkonnas mõlemas 8 last (tabel 30s).

Tabel 29. Sündide arv piirkondades aastatel 2016-2021 (rahvastikuregister)

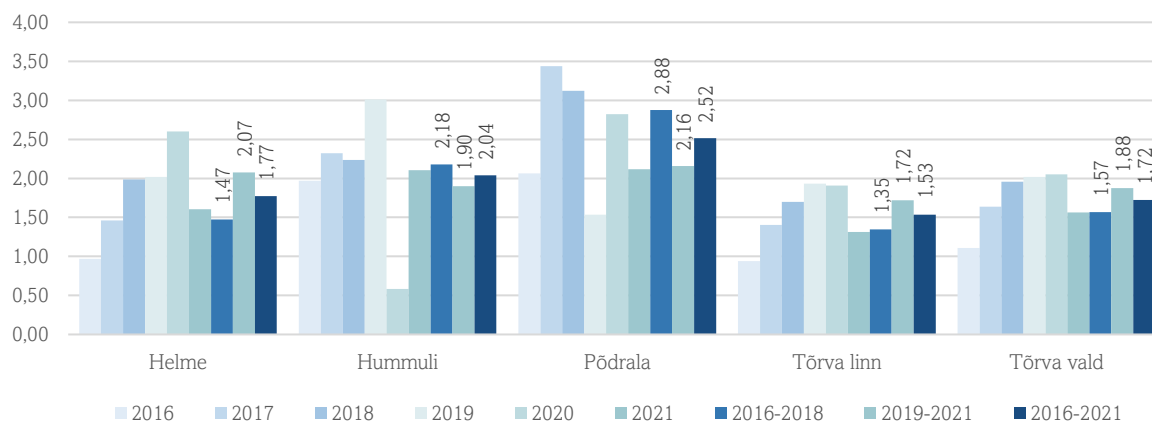
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Helme	10	15	19	20	25	15
Hummuli	8	9	8	11	2	7
Põdrala	7	12	10	5	9	7
Tõrva linn	24	35	27	30	28	18
Kokku	49	71	64	66	64	47

Nii aastatel 2016–2018 kui ka 2019–2021 vähenes valla rahvaarv loomuliku iibe tulemusena aastakeskmiselt 31 inimese võrra, Piirkonniti on loomuliku iibe dünaamika olnud mõnevõrra erinev (joonis 20).

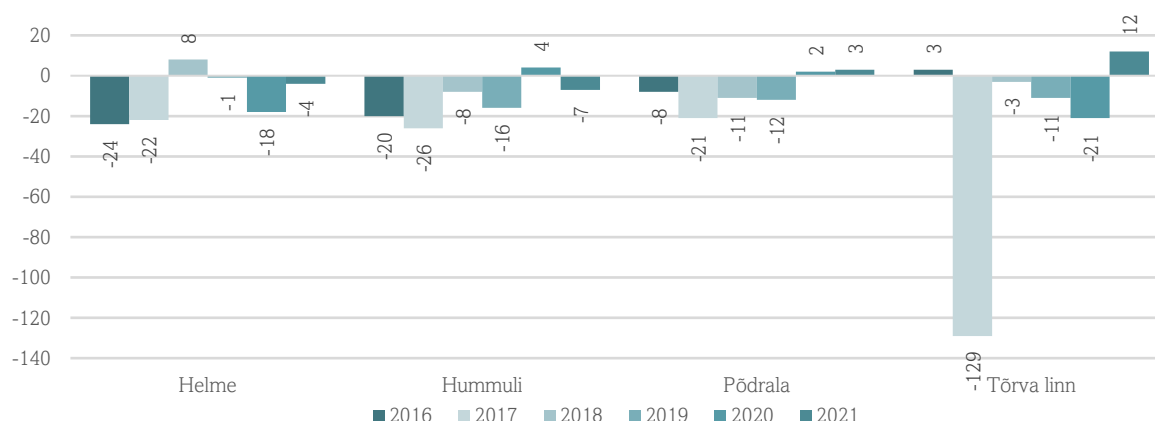
Joonis 20. Aastakeskmise loomulik iibe piirkondades 2016–2021 (rahvastikuregister)

Summaarne sündimuskordaja on Tõrva vallas suurenenud. Kui perioodil 2016-2018 oli kordaja 1,57 last viljakas eas naise kohta, siis perioodil 2019-2021 1,88 last. Kuuel aastal kokku keskmiselt 1,72 last, mis on mõnevõrra kõrgem võrreldes Eesti keskmisega (samal perioodil keskmiselt 1,62 last). Võrreldes valla keskmise näitajaga, on kordaja on olnud kõrgem Põdrala ja Hummuli piirkondades (püsinud taastote taseme lähedal või üle selle), samaväärne Helme piirkonnas ning madalam Tõrva linnas (joonis 21).

Joonis 21. Summaarne sündimuskordaja vallas ja piirkondades 2016–2021

Kuigi sisse- ja väljaränne ei jaotu ajas ja valla territooriumil ühtlaselt, on rändekäitumises nähtav positiivne nihe. Kui perioodil 2016–2018 oli rändesaldo negatiivne aastakeskmiselt -87 inimese võrra, siis aastatel 2019–2021 -23 inimese võrra. Statistiliselt on kuue aasta jooksul on kõige enam elanikke on lahkunud Tõrva linnast, kuid põhiosa neist aastal 2017, mis viitab pigem registrikorrektuurile. Välistades 2017. aasta andmed, on perioodi rändesaldo olnud enim negatiivne Hummuli piirkonnas (-47) ja väikseim Tõrva linnas, kust on lahkunud 20 elaniku enam kui saabunud (joonis 22).

Joonis 22. Aastakeskmne rändeiive piirkondades 2016–2021 (rahvastikuregister)

Kokkuvõtvalt on viimasel kuuel aastal loomuliku- ja rändeiibe mõju rahvaarvu muutusele olnud vastavalt -0,5% ja -0,9% aastas (tabel 31).

Tabel 30. Loomuliku- ja rändeiibe mõju rahvaarvu muutusele piirkondades 2016–2021 (rahvastikuregister)

Loomuliku iibe jaotus	2016	2017	2018	2019	2020	2021	aastakeskmne
Helme	-0,6%	-0,9%	-0,6%	-0,4%	0,3%	-0,9%	-0,5%
Hummuli	-0,4%	0,2%	-0,5%	0,4%	-1,0%	-1,0%	-0,4%
Põdrala	-1,0%	-0,5%	-0,3%	-0,7%	-0,3%	-0,7%	-0,6%
Tõrva linn	-0,6%	-0,2%	-0,3%	-0,1%	-0,6%	-1,1%	-0,5%
Kokku	-0,6%	-0,4%	-0,4%	-0,2%	-0,3%	-1,0%	-0,5%
Rändeiibe jaotus	2016	2017	2018	2019	2020	2021	aastakeskmne
Helme	-1,2%	-1,1%	0,4%	-0,1%	-0,9%	-0,2%	-0,5%
Hummuli	-2,4%	-3,2%	-1,0%	-2,0%	0,5%	-0,9%	-1,5%
Põdrala	-1,0%	-2,8%	-1,5%	-1,7%	0,3%	0,4%	-1,1%
Tõrva linn	0,1%	-4,5%	-0,1%	-0,4%	-0,8%	0,5%	-0,9%
Kokku	-0,8%	-3,1%	-0,2%	-0,7%	-0,5%	0,1%	-0,9%

Väljarände peamine vanusrühm on 25-34 eluaastat, kuid vallast lahkuvad ka 20-24 ja 35-29 aastased elanikud. Samuti on aset leidnud väljaränne haridusteenuste seisukohalt olulises kuni18- aastaste vanusrühmas, millest saab järeldada, et välja rändavad ka lastega pered.

Perioodil 2016-2021 on kuni 6-aastaste rändesaldo olnud negatiivne, vallast on lahkunud 45 last enam kui saabunud. Neist 20 Helme, 15 Hummuli ja 11 Põdrala piirkonnast. Kaheteist lapse võrra on olnud negatiivne ka põhikoolieas laste (7-15 eluaastat) rändesaldo, seda just Helme piirkonna arvelt. Hummuli ja Põdrala piirkonda on lapsi viiekonna võrra lisandunud. Tõrva linnas on mõlema laste vanusrühma rändesaldo olnud tasakaalus. Gümnaasiumieas noorte rändesaldo vallas on püsinud tasakaalus (tabel 32).

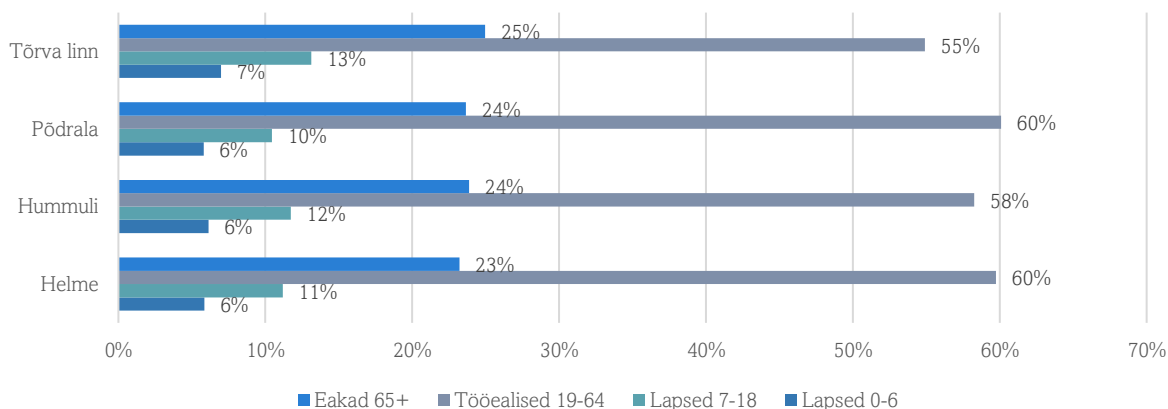
Tabel 31. Rändesaldo perioodil 2016–2021 vanuses 0–18 eluaastat piirkondade lõikes (rahvastikuregister)

0-6 eluaastat	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Kokku
Helme	-6	-6	5	3	-14	-2	-20
Hummuli	-3	-3	-6	-2	2	-3	-15
Põdrala	-4	0	-2	-7	3	-1	-11
Tõrva linn	8	-12	3	1	1	0	1
Kokku	-5	-21	0	-5	-8	-6	-45
7-15 eluaastat	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Kokku

Helme	-7	-4	-3	-4	-1	-4	-23
Hummuli	-1	-2	9	0	2	-4	4
Põdrala	4	-3	2	2	0	1	6
Tõrva linn	1	-12	3	-6	0	15	1
Kokku	-3	-21	11	-8	1	8	-12

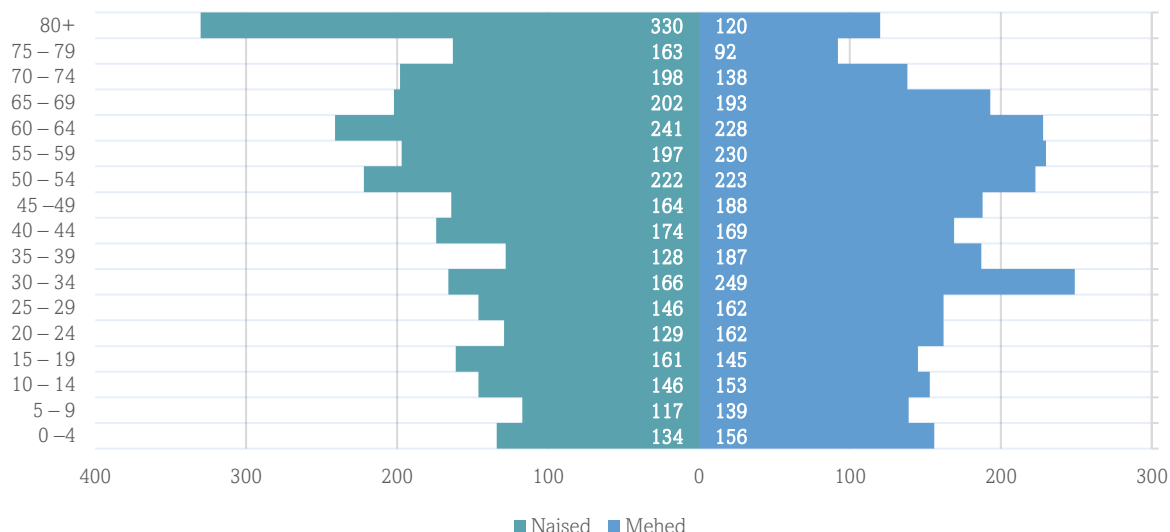
16-18 eluaastat	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Kokku
Helme	-2	-1	2	3	1	0	3
Hummuli	-3	0	0	0	1	-1	-3
Põdrala	0	0	1	2	-1	0	2
Tõrva linn	1	-2	0	-2	2	0	-1
Kokku	-4	-3	3	3	3	-1	1

Aset leidnud rahvastikusündmuste tulemusel on Tõrva vallas kujunenud rahvastiku vanusstruktuur, kus elanikest 18,4% on noorem kui 18 eluaastat (tööealisi on 57,5% ja vanemaealisi (65+) 24,1%). Noorima koosseisuga rahvastik on Tõrva linnas, kus kuni 18-aastaseid on 20,1% elanikkonnast. Hummuli piirkonnas on näitaja 17,9%, Helme piirkonnas 17% ning Põdrala piirkonnas 16,3% (joonis 23).

Joonis 23. Vanuserühmade osakaal piirkondades 2022 (rahvastikuregister)

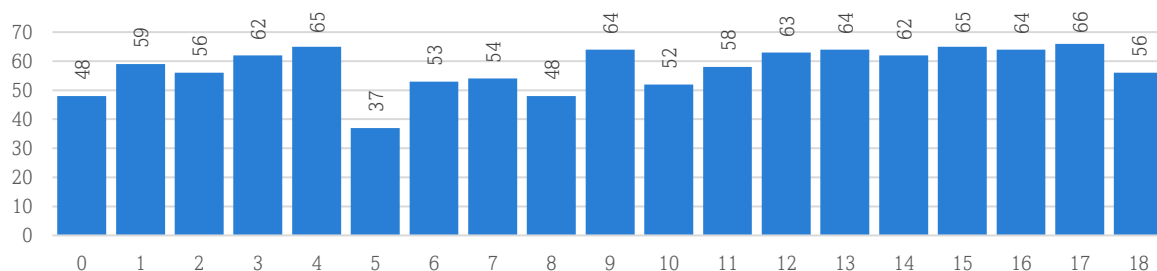
Tõrva valla elanikkonna soo-vanuskoosseisu vaadeldes on näha, et valla elanike jaotus ei ole tasakaalus. Noored põlvkonnad on väiksemad kui vanemad. Arvukaimad 5-aastased vanuserühmad (elanike arv u 400 või enam) on vahemikus 50-69 eluaastat, kuid ka vanuses 30-34. Vanusrühmades vahemikus 0-29 on kõikides u 300 või vähem elanikku. Seega sisenevad lähikümnendil peamisse viljakasse ikka väiksemad põlvkonnad (joonis 24).

Joonis 24. Rahvastiku soo-vanusjaotus Tõrva vallas seisuga 1.01.2020 (Rahvastikuregister)

Teine sündimust mõjutav tegur on sugude suhe (näitab meeste arvu suhtena 100 naise kohta) peamises fertiilses eas (vanusrühmas 20-39) ehk kas pereloomes vanuses on võimalik leida elukaaslast kohapealt. Tõrva vallas on näitaja 1,34 ehk vastavas eas mehi on oluliselt enam kui naisi. Suurim „pruudipõud“ on Hummuli piirkonnas (1,68) ja väikseim (1,24) Tõrva linnas.

2022. aastaks on Tõrva valla suuremad laste aastakäigud vanuses 12–17 eluaastat (läbivalt 62–66 last aastakäigus). Järgnevate aastakäikude (0–11 eluaastat) suuruse kõikumise amplituud on oluliselt suurem (37–65 last) ja need on üldjuhul vähem arvukad (keskmiselt 54 last aastakäigus). Seega on arvukamad aastakäigud liikumas läbi põhikooli II ja III astme, ning jõudnud juba gümnaasiumiastmesse. Varasemast suurema laste arvuga aastakäigud vanuses 1–4 eluaastat on kasvatanud lasteaiaslaste arvu, mille edasine tulevik sõltub siiski eelkõige tuleviku sündimuskäitumisest (joonis 25).

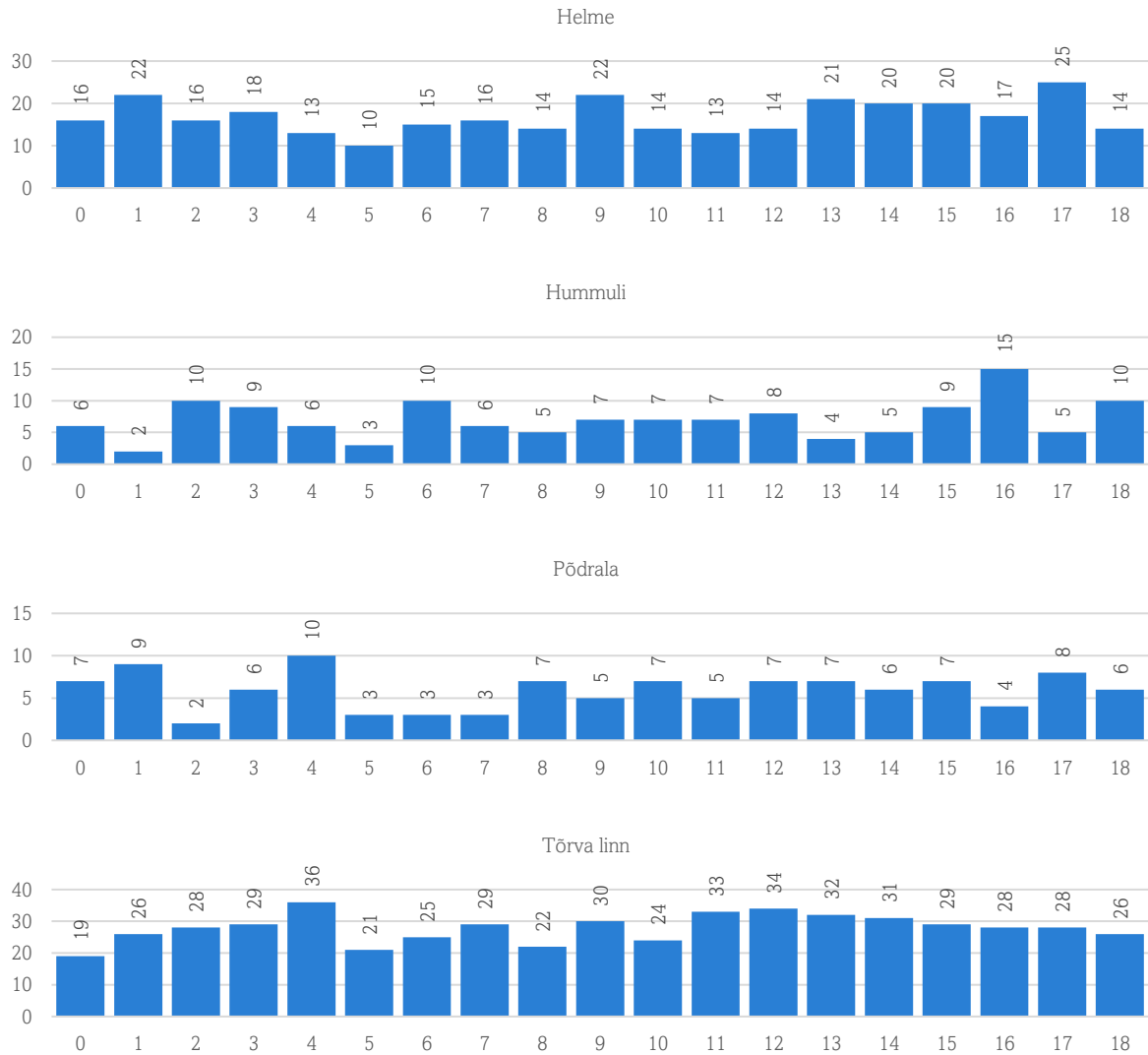

Joonis 25. Kuni 18 aastased lapsed Tõrva vallas seisuga 1.01.2022 (rahvastikuregister)

Piirkondade lõikes on laste vanusjaotuses samuti olulised erinevused:

- 1) Helme piirkonnas on laste arv aastakäikudes vahemikus 10-25 last, keskmiselt 17 last;
- 2) Hummuli piirkonnas on laste arv aastakäikudes vahemikus 2-15 last, keskmiselt 7 last;
- 3) Põdrala piirkonnas on laste arv aastakäikudes vahemikus 2-10 last, keskmiselt 6 last;
- 4) Tõrva linnas on laste arv aastakäikudes vahemikus 19-36 last, keskmiselt 28 last.

Eriti just väiksema rahvaarvuga piirkondades on kõikumised üksteisele järgnevates aastakäikudes tihti mitmekordsed (joonis 26).

Joonis 26. Kuni 18-aastased lapsed piirkondades 1.01.2022 (rahvastikuregister)

Vaadeldes valla ja piirkondade lapsi kolmeaastaste vanusrühmadena, on näha, et hetkel on koolieas laste arv suurim III kooliastmes ja väikseim I kooliastmes. Olemasoleva vanusstruktuuri järgi siseneb järgneval kolmel aastal vallas põhikooliikka 36 last vähem kui sealt väljub, samas 4-6 aasta möödudes kooliikka jõudvate laste arv on samaväärne kui praegune II kooliaste. Põdrala piirkonnas ja Tõrva linnas on arvukaimad II ja III kooliaste, Helme piirkonnas III aste ja Hummuli piirkonnas gümnaasiumiaste (tabel 33). Kui Tõrva linnas ning Hummuli ja Põdrala piirkonnas siseneb järgneval kuuel aastal kooliikka hetke I kooliastme suurusega samaväärsel hulgal lapsi, siis Helme piirkonnas vähem (tabel 33).

Tabel 32. Lapsed 3-aastaste vanuserühmadena vallas ja piirkondades 1.01.2022 (rahvastikuregister)

	Tõrva vald	Helme	Hummuli	Põdrala	Tõrva linn
kooli 4-6 aasta pärast	177	56	21	17	83
kooli 3. a. Jooksul	155	38	19	16	82
I aste	166	52	18	15	81
II aste	173	41	22	19	91
III aste	191	61	18	20	92
Gümnaasium	186	56	30	18	82

2.2. Teenusevajaduse prognoos

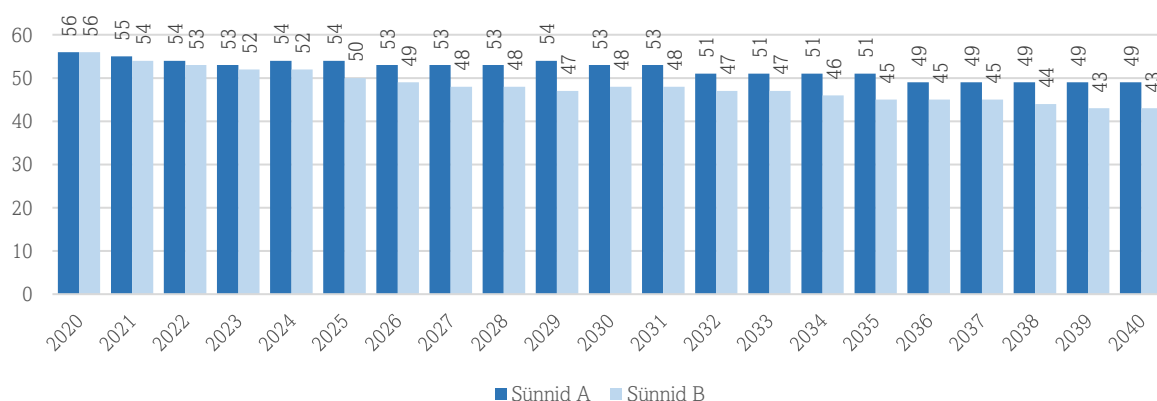
Esitatud haridusteenuste vajaduse prognoos on koostatud 2020. aasta 1. jaanuari seisul rahvastikuregistri rahvastikuandmete alusel ja pärineb analüütilisest tööst „Tõrva Vallavalitsuse ja hallatavate asutuste optimaalse piirkondliku struktuuri väljatöötamine“ (Cumulus Consulting OÜ, 2021).

Prognoos aastani 2040 on koostatud kohortkomponendi ehk vanusnihke meetodil. Tõrva valla neljale piirkonnale on koostatud baas-stsenaarium ja rändestsenaarium, nende liitmisel kujuneb valla tervikprognoos. Baas-stsenaariumis eeldatakse, et tegemist on suletud rahvastikuga, mis tähendab, et selle koostamisel rännet ei arvestata ning analüüsitakse sündimus- ja suremuskäitumise mõju tuleviku rahvastiku arengule. Seega iseloomustab baas-stsenaarium tänaseks kujunenud rahvastiku sisemist taastevõimet. Rändestsenaariumis on arvestatud väljarände jätkumisega vallast. Püstitatud sündimus- ja rände-eeldused on piirkondade lõikes diferentseeritud, kuid eeldatud on, et lapste / noorte vanuses 0-19 rändesaldo on tasakaalus. Kuigi tulemused on esitatud ühe inimese täpsusega, tuleb siiski arvestada, et tegemist on hinnanguliste arvudega ning olulisem on prognoosist ilmnev suundumus vanusrühmades.

Prognoosi väljundiks on rahvaarv lasteaia-, põhikooli- ning gümnaasiumi/kutsekooli eas vanusrühmades. Kui ka tuleviku väljaränne osutub viimaste aastate näitajatest väiksemaks, siis **arvestades toimunud rahvastikusündmusi, on tõenäosim stsenaarium rändestsenaarium** või selle lähedane olukord.

Prognoosi järgi kahaneb Tõrva valla rahvaarv sõltumata rändekäitumisest võrreldes lähteaastaga prognoosiperioodil iga-aastaselt tulenevalt elanike vanusstruktuurist igal juhul. Baas-stsenaariumis kahaneb elanike arv aastaks 2040 u 800 elaniku ehk 13%, väljarände jätkumisel kuni 1300 ehk 22% võrra.

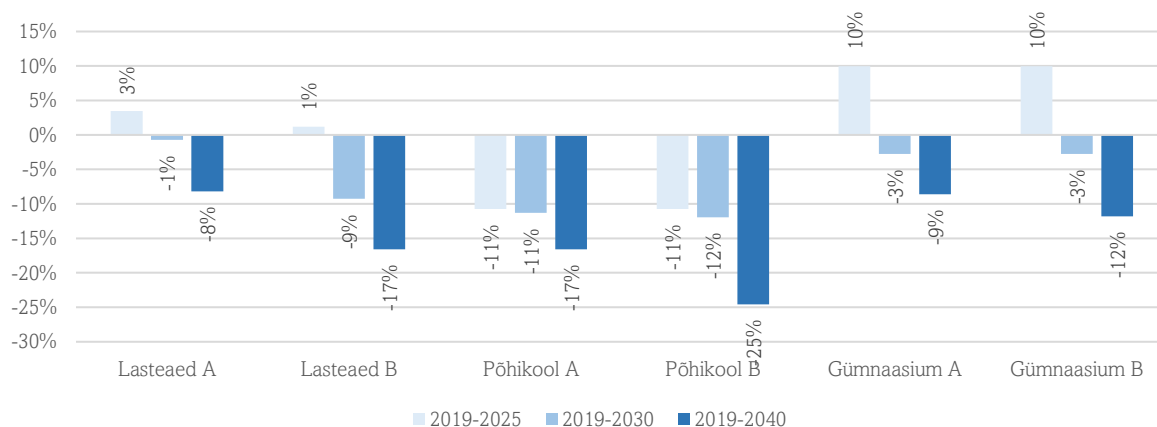
Aset leidnud sündimuskäitumise jätkudes ja väljarände puudumisel on tuleviku sünnipõlvkonnad vallas u 10 lapse võrra väiksemad. Kui viimastel aastatel on sündinud keskmiselt 60 last aastas, siis tulevikus sünnib u 50 last aastas. Väljarände jätkudes sündide arv mõnevõrra väheneb, kuigi erinevus baas-stsenaariumiga pole ülemäära suur. Aastakeskmiselt sünnib väljarände korral u 45 last aastas (joonis 27)².

Joonis 27. Tõrva valla sündide arvu prognoos aastani 2040

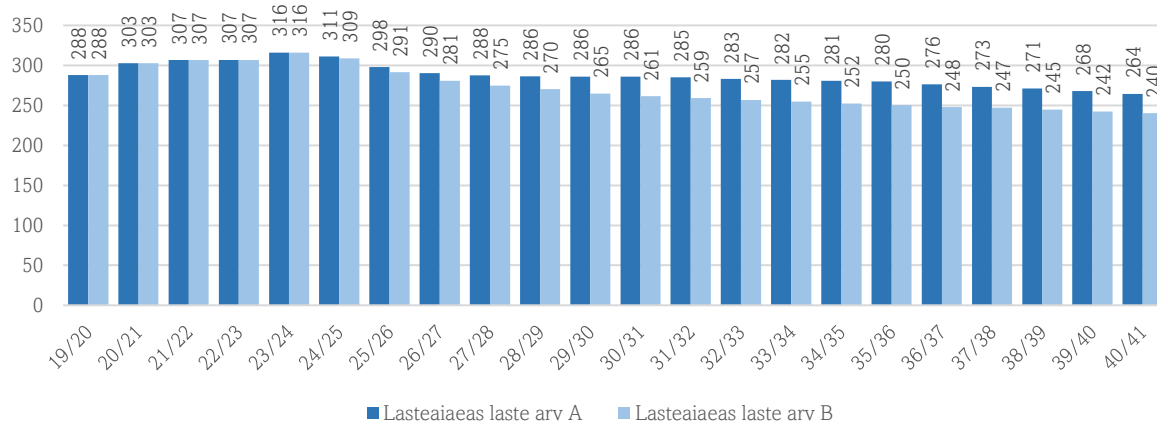
² Aastal 2020 sündis vallas 64 last ja aastal 2021 47 last ehk keskmisena 56 last.

Võttes arvesse, et baas-stsenaarium on pigem ebareaalne, hakkab järgmistel aastatel alates lasteaiaast vähenema teenusevajadus haridusvaldkonnas. Prognoosiperioodi lõpuks aastal 2040 on lasteaiaaialisi lapsi u 17% ja põhikooliealisi lapsi 25% võrra vähem. Gümnaasiumiealiste laste arv prognoosiperioodi alguses 10% võrra kasvab, seejärel hakkab kahanema (joonis 28).

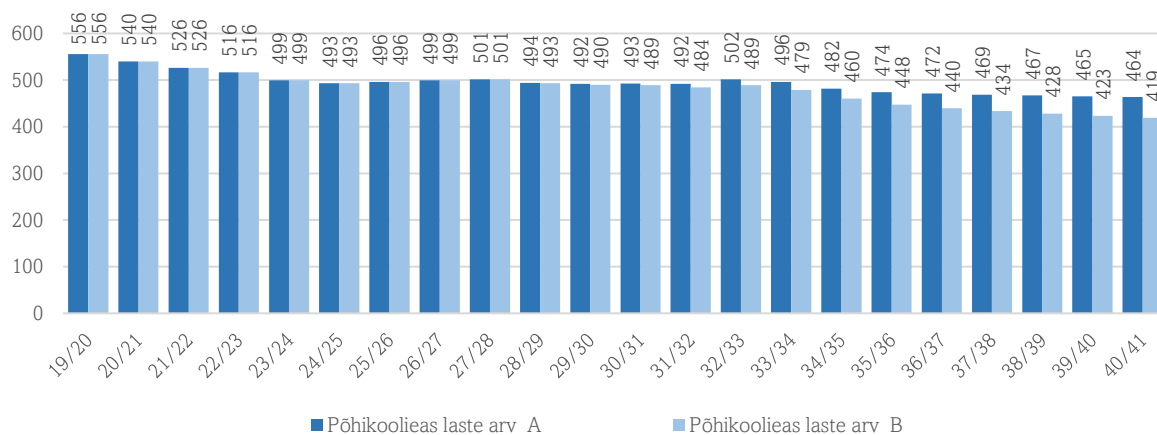
Joonis 28. Lasteaia-, põhikooli- ja gümnaasiumieaste laste arvu muutuse prognoos Tõrva vallas aastani 2040

Lasteaiaaialiste laste arv aastani 2024 kasvab, seejärel algab kahanemine. Samas ei ole see lähteastaga võrreldes ülemäära kontrastne. Aastaks 2040 on lasteaiaaialisi lapsi baas-stsenaariumi järgi 264, väljarände jätkudes (tõenäolisem) 240, seega u 50 võrra vähem (joonis 29).

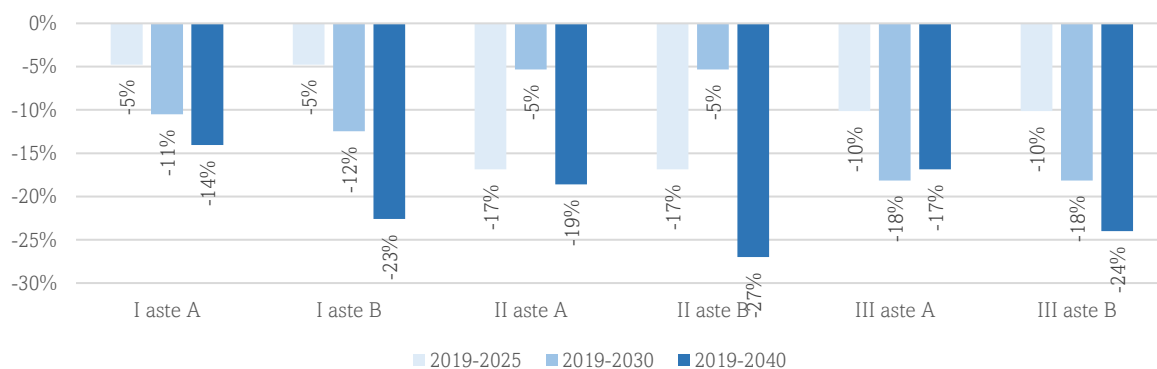
Joonis 29. Lasteaiaaialaste laste arvu prognoos Tõrva vallas aastani 2040

Põhikoolieaste laste arv langeb lähteastast alates. Aastaks 2040 on lapsi vastavalt stsenaariumile 464 või 419, seega 90–130 võrra vähem (joonis 30).

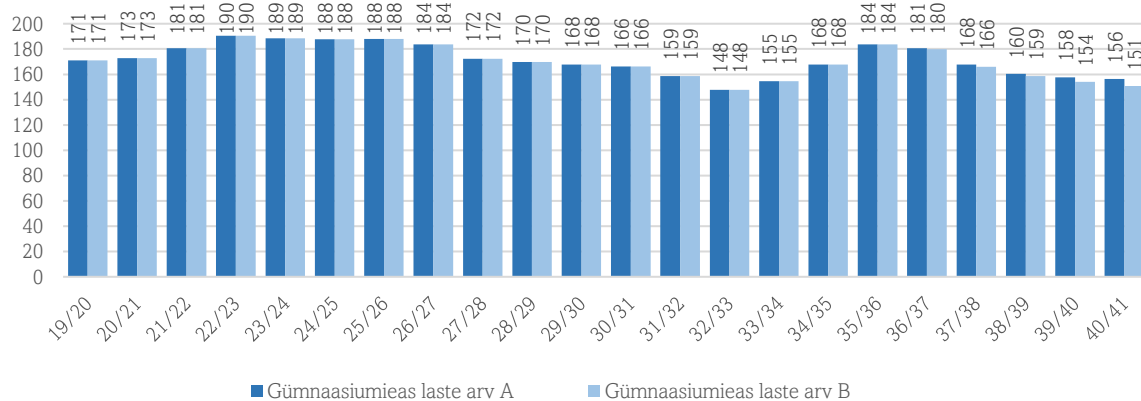
Joonis 30. Põhikoolieas laste arvu prognoos Tõrva vallas aastani 2040

Põhikooliastmete lõikes toimub mõlema stsenaariumi järgi kõige kiirem kahanemine II kooliastmes (perioodi lõpuks vastavalt -19% ja -27%). Märkida tuleb veel, et väljarände jätkudes (tõenäoline) kahanevad kõik kooliastmed aastaks 2040 enam-vähem ühepalju 23–27% (joonis 31).

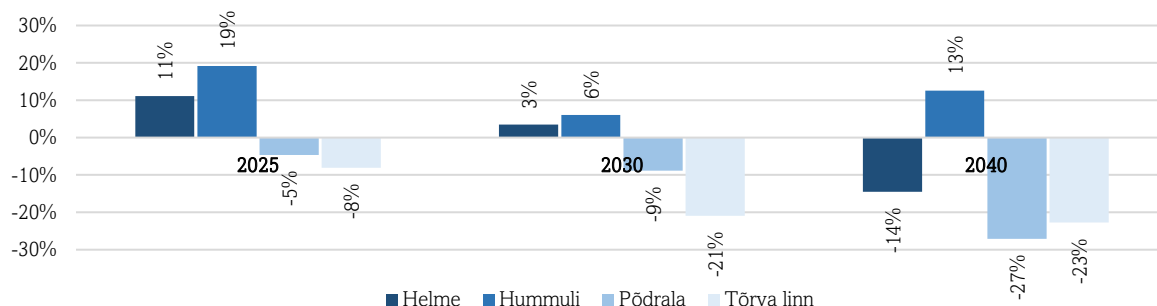
Joonis 31. Põhikoolieas laste arvu prognoos kooliastmete lõikes Tõrva vallas aastani 2040

Järgmisel 15 aastal potentsiaalselt gümnaasiumi siirduvad lapsed on tänaseks juba sündinud. Kõige enam on selles vanusegrupis lapsi õppeaastatel 22/23-26/27, seejärel toimub mõningane langus, kuid järgmise kümnendi keskel ka uus tõus. Prognoosiperioodi lõpuks on gümnaasiumiealisi paarikümne võrra vähem kui lähteaastal (joonis 32).

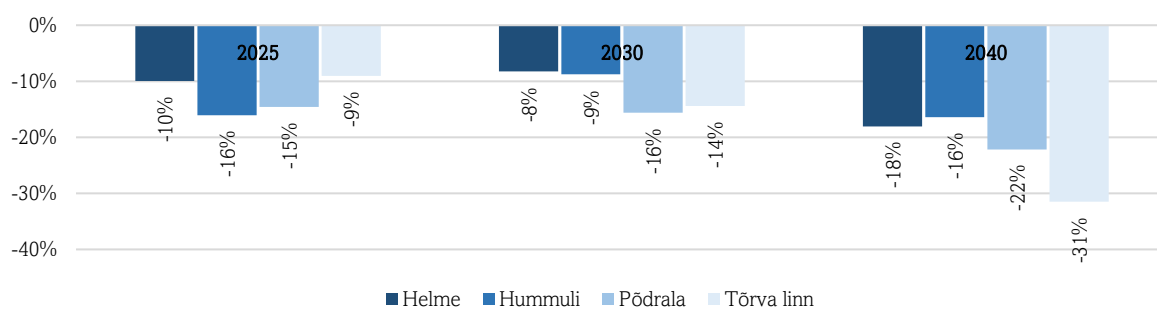
Joonis 32. Gümnaasiumieas laste arvu prognoos Tõrva vallas aastani 2040

Piirkondade lõikes on laste arvu muutuse dünaamika lähikümnendil küll mõnevõrra erinev, kuid lasteaialaste arv väheneb väljarände jätkudes igal pool. Kõige kiirem on lasteaiaaas laste arvukuse vähenemine Tõrva linnas. Valdavast trendist erineb Hummuli piirkond, kus laste arv suureneb ka prognoosiperioodi lõpuks. Samas tuleb arvestada, et väiksemates piirkondades (eelkõige Hummuli ja Põdrala) on laste absoluutarvud tagasihoidlikud (joonis 33).

Joonis 33. Lasteaiaaas laste arvu muutuse prognoos piirkondades aastani 2040 (rändestsenaarium)

Põhikoolieas laste arvu muutused on pikas perspektiivis sarnased. Eeldatavalt kahaneb õpilaste arv prognoosiperioodi lõpuks enim Tõrva linnas (joonis 34).

Joonis 34. Põhikoolieas laste arvu muutuse prognoos piirkondades aastani 2040 (rände-stsenaarium)

Juba täna on piirkondade vaates põhikooli jagu lapsi ainult Tõrva linnas. Ühegi teise piirkonna põhikoolieas laste arv ei ole piisav liitklassideta (Helme piirkonnas alakomplekteeritud klassikomplektidega) põhikooli pidamiseks ka juhul, kui kõik piirkonna lapsed käiksid piirkonna koolis. Kuigi ka kõikide valla gümnaasiumiõpilaste koondamisel Tõrvasse poleks võimalik ühe riigi poolt soovitava suurusega (256 õpilast) gümnaasiumi pidamine (gümnaasiumiealiste koguarv on 171 ja gümnaasiumiõppe valivad u pooled noortest), on lähikümnendil siiski võimalik vähemalt säilitada olemasolev gümnaasistide arv.

Hariduse seisukohalt oluliste vanuserühmade dünaamika on Tõrva vallas kokkuvõtvalt järgmine:

- senise sündimuskäitumise ja väljarände jätkudes (tõenäoline) on vallas 10 aasta pärast u 25 lasteaiaaas last ja u 65 põhikoolieas last vähem, 20 aasta pärast u 50 lasteaiaaas last ja u 140 põhikoolieas last vähem;
- sündimuskäitumise jätkudes ja väljarände puudumisel on 10 aasta pärast lasteaiaaas laste arv samaväärne lähteaastaga, põhikoolieas laste arv u 60 võrra väiksem. 20 aasta pärast on lasteaiaaas laste u 25 ja põhikoolieas laste u 90 võrra vähem.

Valla tulude (haridusteenuste rahastamise) vaates on väga olulise mõjuga muutused tööealise rahvastiku arvus, mis jätkab tulenevalt vanusstruktuurist tempokat kahanemist igal juhul

2.3. Hariduspoliitika Eestis

Eesti haridusstrateegia 2035+ visioonidokumendis on sõnastatud eesmärgid, millest on järgnevalt esitatud kokkuvõtlik ülevaade ja toodud välja teemad, mis haakuvad arengudokumendiga.

Individuaalseid valikuid toetav õmblusteta haridussüsteem

- Eesti haridussüsteemis suurendatakse kõigi õppeastmete ja -suundade paindlikkust ning ühtlustatakse kvaliteeti. Haridust vaadeldakse ühtsena inimese elukaare jooksul ning luuakse läbi elu õppimist toetav süsteem, mis motiveerib kõiki inimesi oma õpiharjumust hoidma.
- Kogukondlik lähenemine haridusele - ühe piirkonna lastele, noortele ja täiskasvanutele pakutakse mitmekesiseid õppimisvõimalusi.
- Rohkem tähelepanu õpiraskuste jm erivajaduste varasele märkamisele ning võrgustikutööle haridus-, noorsootöö-, sotsiaal- jt valdkondade vahel heaolu jaoks vajalike sekkumiste leidmiseks ja elluviimiseks.
- Õppida ei saa mitte ainult koolis, vaid üha enam ka muudes keskkondades: tööl, noorsootöös (sh huvihariduses), erinevates kogukondades tegutsedes ja kogemusi saades.

Eesti keele ja kultuuri väärtustamine ning sidus ühiskond

- Eesti keel on jätkuvalt mainekas, kaitstud, uuritud ja arenev.
- Ühiskonna sidusus väljendub erineva tausta ja kultuuriga inimeste koostöövõimes, ühiste eesmärkide ja reeglite järgimises, sotsiaalses vastutuses ja üksteise toetamises. Eesti elanikud kasutavad omavaheliseks suhtluseks ning õppe-, asjaajamis-, teabe- ja töökeelena peamiselt eesti keelt.

Uued oskused ja oskuste parem kasutamine

- Haridussüsteemis tuleb lisaks headele teadmistele ja oskustele õpetada oskuste rakendamist ja ettevõtlikkust – võimekust tegutseda.
- Õppimisel keskendutakse enam oskuste omandamisele ning valmisolekule ja oskusele õpitut (iseseisvalt) rakendada, mitte üksnes teadmiste omandamisele.
- Tuleviku haridussüsteem peab „tootma“ tehnoloogiliselt kirjaoskajaid inimesi, kes rakendavad ja loovad uusi võimalusi ühiskonna arenguks. Tehnoloogiaoskuse kõrval hoitakse õppekavades tasakaalu tehniliku ning loodusliku, humanitaarse ja sotsiaalse vahel.
- Kõigil haridustasemetel on olulised kohanemis- ja enesejuhtimise võime, sotsiaalsed oskused, kriitilise mõtlemise oskus ning loovus, ettevõtlik eluhiak ja visadus, kuna keskkond muutub üha kiiremas tempos. Nende oskuste omandamiseks on oluline muuta õpetamise meetodeid ja -keskkondi ning leida võimalused oskuste hindamiseks.

Õppimine kui koostöö ja õpetaja kui teejuht

- Õppimine on õppijakeskne ja koostööine, suunatud iga õppija võimestamisele ja toetamisele, tema eneseteostusele ja toimetulekule eri rollides. Senisest enam on väärtustatud koolirõõm – õppijate ja õpetajate subjektiivne heaolu õppeprotsessis. Tähtsustub õpetaja oskus olla oma õpilase juhendaja, mentor, kes aitab nii õpiteed kujundada kui ka toetab selle läbimist

- Ümber kujundatakse riiklikud alus- ja üldhariduse õppekavad. Seejuures lähtutakse läbivalt nüüdisaegse õpikäsituse eesmärkidest.
- Õpetajaamet mitmekesistub. Õpetaja on õppiv professionaal, kes valdab nüüdisaegseid teadmisi õppimisest ja õpetamisest ning üha enam ka väärtuskasvataja, kes kujundab teadlikult õppija hoiakuid. Õpetajatöö sisu fookus liigub õppijate juhendamisele, infovalikute ja tegevuste suunamisele.
- Õppimise protsessis keskendutakse enam personaalse õpitee kujundamisele. Hindamise raames antakse motiveerivat tagasisidet, mille eesmärk on toetada õppijat edasiste sammude astumisel.
- Õpetajate, koolijuhtide, tugispetsialistide ja noorsootöötajate amet on prestiižne ja hästi tasustatud ning sisaldab pidevaid enesetäiendamise ning oma töö tagasi- ja edasisidestamise võimalusi.
- Piirkondlikku õpetajate puudust saab leevendada, korrastades kooli- ja haridusvõrku ning luues paindlikke töövorme, laiendades virtuaalõpet ja õpetajate riskasutust/roteerimist.
- Muutuvas haridussüsteemis on keskne roll koolijuhil, kelle luua on tõenduspõhine autonoomiat ja heaolu toetav õpikultuur organisatsioonis, mis toetab õppijakesket ja koostöist õppimist. Koolijuhti peab saama hinnata ja vajaduse korral tagasi kutsuda.

Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035 püstitab üldldeesmärgi - Eesti inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut – ja kolm strateegilist eesmärki:

1. Õpivõimalused on valikurohked ja kättesaadavad ning haridussüsteem võimaldab sujuvat liikumist haridustasemetel ja -liikide vahel;
2. Õpe on õppijakeskne ja tulevikku vaatav ning õpetajate järelkasv on tagatud;
3. Õpivõimalused vastavad ühiskonna ja tööturu arenguvajadustele.

Seejuures vastavalt rollijaotusele vastutab õppija oma õppimise eest ja kujundab teadlikult oma õpiteed, et omandada teadmised, oskused ja hoiakud, mis aitavad elus toime tulla ja eesmäärke ellu viia. Õppeasutuste töötajad loovad arengut ja tervist toetava, turvalise ja koostööle orienteeritud õppekeskkonna ja organisatsioonikultuuri. Riik ja kohalik omavalitsus tagavad valikurohked ja kvaliteetsed õpivõimalused, ligipääsetavuse ja kvaliteetsed õppetingimused, sealhulgas optimaalse õppeasutuste võrgu. Ning õppeasutuse pidaja loob tingimused õppeasutuse toimimiseks ja tagab õppeasutuse ülalpidamiseks vajalikud vahendid

Püstitatud sihid näevad ette koolivõrke, kus õppekeskkonnad toetavad kvaliteetse ja tulevikku suunatud hariduse kättesaadavust, haridustaristu ühiskasutuse suurenemist ja paremat ressursitõhusust. Samuti olukorda, kus nüüdisaegne õpikäsitus on rakendunud kõigil haridustasemetel ja -liikides. Õpe on õppijaid ja võimestav, toetab valikuid ja vastutust.

Eesti riiklikus arengustrateegias „Eesti 2035“ ja selle tegevuskavas on välja toodud peamised vajalikud muudatused kohaliku omavalitsuse vaates on eelkõige koolivõrk (eriti gümnaasiumiaste) ning haridusliku erivajadusega laste toetamine ja selleks vajalike tugiteenuste tagamine.

Tõrva vald jätkab gümnaasiumiastme pidamist Tõrva linnas, mistõttu suundumusi gümnaasiumihariduses ei ole käsitletud.

Põhihariduse I ja II aste peab riigi strateegiate kohaselt olema kättesaadav võimalikult kodu lähedal. Siin võib eeldada ka finantseerimistuge infrastruktuuri arendamisel koolihoonete muutmisel enam multifunktsionaalseteks. Riigi poliitikasuunad toetavad, kuid ei kohusta konsolideerima põhikooli III astet väheneva rahvaarvuga piirkondades. Siiski võib eeldada, et võimalike taristu investeeringute meetmetes võib kahaneva rahvaarvuga piirkondades III kooliastme konsolideerimine saada üheks toetuse saamise tingimuseks. Küll aga on riik asunud juhendama ja nõustama, kuidas koolivõrgu konsolideerimist planeerida ja läbi viia. Haridus- ja teadusministeeriumi ning ELVLi koostöös on koostatud vastav juhend, tehtud teavitussüritusi, mis ilmselt jätkuvad.

Kaasava hariduse ja hariduse tugiteenuste vaates jätkub riigi strateegiate kohaselt Eestis kaasava hariduse poliitika, s.t vajaduspõhise õpikeskkonna loomist nii tuge vajavatele kui andekatele lastele. Suurim väljakutse kõikidele koolipidajatele on tagada vajalikud mahus tugispetsialistid ja tugimeetmed, sest nende vajak on täna väga suur (ka Tõrva valla analüüs näitas, et vajalikust ideaaltasemest on praegu puudu pooled tugispetsialistid). Suur osa haridusvaldkonna energiast on läinud üha enam suurema toe vajadusega lastele, mistõttu võib kannatada ülejäänud haridus ja eriti andekad õpilased. Erinevate küsitluste järgi on leidnud valdav osa õpetajatest ja tugispetsialistidest, et kaasava hariduse raames tuleb senisest enam tegelda andekate õpilastega ja et HEV-õpilaste kõrge osakaal koolis hakkab takistama tööd ülejäänud lastega. Tulenevalt riigi strateegiast ei ole ühtegi alust eeldada, et kaasava hariduse suund võiks muutuda, seega peavad koolipidajad ja -juhid leidma võimalused muutustega kohaneda ja selleks vajalikud meetmed kasutusele võtma.

Oluline strateegiline suund on varajase märkamise süsteemi terviklik väljaarendamine lasteaedades. Tugispetsialistide hinnangul on see üks allikas, mis vähendab tagajärgedega tegelemise koormust koolides. Ka valla lasteaedades on praegu puudu pooled tugispetsialistid vajalikust hulgast. Üks arendussuundi (millega mõned omavalitsused on ka praegu tegelemas) on kooli ja lasteaeda baasil integreeritud tugipesade loomine.

Hariduse tugiteenuste valdkonnas on üks riigi poliitika arengusuundasid haridus-, sotsiaal- ja tervisteenuste integreerimine. Selle poliitika sisu on praegu Sotsiaalministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi koostöös välja töötamisel, kuid rakendustasandil ehk omavalitsustes sotsiaal- ja haridusvaldkonna tugiteenuste tagamisel senisest enam integreerida see ei takista. Arvestades Tõrva valla rahvaarvu, eeldab see pigem koostööd maakonna tasandil.

Lisaks on riigi strateegiliste dokumentide kohaselt eesmärgistatud kohaliku omavalitsuse rolli suurendamine ühiskonnaelus ülesannete ja vastutuse detsentraliseerimisega riigi kesktasandilt kohalikule. Selleks nii eelduste loomisel kui ka rakendamisel on oluline roll **kohalike omavalitsuste piirkondlikul koostööl**. Omavalitsuste maakondliku koostöö ja ühistegevuste (sh ühiselt teenuste arendamine ja tagamine) süvendamise vajadus on nähtavas tulevikus vähemalt järgmistes valdkondades: 1) tugiteenuste kui ka laiemalt (maakonna) koolipiirkonna tervikliku toimise tagamine, 2) haridus-, sotsiaal- ja tervise valdkondade integreerimine, 3) haridustöötajate ja -juhtide personaliarendus. Omavalitsuste koostöö vajadused avalike teenuste tagamisel pikemas vaates suurenevad, mitte ei vähene. Samas ei saa praegu pidada tõenäoliseks, et riik paneks mingeid uusi kohustuslikke ülesandeid omavalitsuste koostöötasandile. Pigem on selle arendamise võimalused ja kasvav praktiline vajadus omavalitsuste käes.

3. STRATEEGIA JA TEGEVUSKAVA

3.1. Väljakutsed lähtuvalt hetkeolukorrast

Tuginedes eelpool esitatud analüüsile, on Tõrva valla hariduskorralduses tuvastatavad seitse peamist kitsaskohta:

- 1) Teenusevajaduse vähenemine
- 2) Koolivõrgu mittevastavus ruumimustrile ja ebatõhus haridustaristu
- 3) Hariduse kvaliteedi tagamise võimekus II ja III kooliastmes
- 4) Õpetajate järelkasvu puudus
- 5) Ebapiisav tugi erivajadusega lastele
- 6) Killustunud juhtimiskorraldus
- 7) Koolivõrgu kasvav rahastamisvajadus

Järgnevalt on nende kitsaskohtade olemust täiendatult avatud.

I Teenusevajaduse vähenemine

Haridusvaldkonna teenusevajaduse vähenemine on juba toimunud ja jätkub ka tulevikus. Möödunud 15 aasta jooksul on valla elanikkond kahanenud u 1700 elaniku võrra (-21%) , sealhulgas kuni 6-aastaste laste arv sajakonna võrra (-22%) ja koolieas laste arv kahanenud u 500 võrra (-41%). Valla elanikkond jätkab kahanemist, tõenäoise stsenaariumi kohaselt aastaks 2030 u 10% ja aastaks 2040 u 20% võrra. Aasta keskmine sündide arv väheneb u 45 sünnini aastas (2 klassikomplekti). Lasteaia- ja põhikoolieas laste arv väheneb samaväärses tempos kogurahvastiku kahanemisega.

Valla haridusasutustest on laste arvu vähenemine olulise mõjuga eelkõige väljaspool Tõrva linna tegutsevates koolides. Ala ja Hummuli põhikoolides on 15 aastaga õpilaste arv vähenenud enam kui kaks korda, Riidaja puhul on vähenemine olnud väiksem. 2022. aasta seisuga on mainitud kolmes põhikoolides õpilaste arv vahemikus 33-47, mis on kvaliteetse põhihariduse osutamiseks liiga väike. Seega on vajalik haridusvõrgu ümberkorraldamine.

II Koolivõrgu mittevastavus ruumimustrile ja ebatõhus haridustaristu

Tõrva valla puhul on selgelt tegemist keskus-tagamaa tüüpi omavalitsusega, kus on üks suurem keskus Tõrva linn. Valdav osa valla suurematest asustusüksustest on kuni 15 km raadiuses Tõrvast ning linn on logistiliselt hästi ligipääsetav. Tugeva keskuse olemasolul koonduvad sinna laiema piirkonna töökohad ja (kvaliteet)teenused, mis mõjutavad keskuse tagamaa elanike igapäevaseid liikumismustreid. Tõrva linna ja lähiümbruse elanikkond moodustab enam kui poole valla rahvastikust ning valla ükski teine suurem asula ei oma potentsiaali samaväärsete teenuste väljaarendamiseks.

Keskus-tagamaa toimemudel peegeldub lisaks rahvastiku paiknemisele ka olemasolevas haridusrände mustris. Võib eeldada, et erinevatel sisulistel ja logistilistel põhjustel jääb osa peresid ka tulevikus eelistama linnas asuvat lasteaeda ja kooli. Seoses aset leidnud ja tulevikus jätkuva õpilaste arvu vähenemisega, saab ka üldharidusest rääkida kui kvaliteetteenusest, mille olemasolu kohal eeldab teatud kriitilist hulka kasusaajaid.

Valla piirkondade (Helme (ilma Tõrva linna lähitagamaata), Hummuli ja Põdrala) laste arv ei ole isegi ilma juba olemasoleva haridusrändeta täna ega ka tulevikus piisav mõistliku suurusega (minimaalselt 60 või enam õpilast) põhikoolide pidamiseks. Kuni 15 km areaal kooli liikumiseks on II ja III kooliastme lapsele sobiv, kui omavalitsus tagab transpordikorralduse. Eestis puuduvad näited, kus omavalitsus on edukalt korraldanud põhikooliõpet keskuse arvel selle tagamaal asuvates asutustes.

Õpilaste arv koolides (ja lasteaedades) on langenud, kuid üldjuhul on asutuste kasutusse jäänud sama kinnisvara, mis on algselt mõeldud oluliselt suuremale kasutajaskonnale ning mille parendamiseks on tehtud investeeringuid. Samas on haridusasutuste võrgu planeerimisel eelkõige oluline vaadata, kes on hetkel ning kes saavad geograafilisest ja demograafilisest aspektist olla kasusaajad (lasteaialapsed ja kooliõpilased). Ruumitingimuste olemasolu on samuti tähtis, kuid tuleviku vaates teisejärguline ja olemuselt tehniline asjaolu.

Olemasolev haridustaristu linna tagamaal on arvestades õpilaste olemasolevat ja perspektiivset hulka ebaproportsionaalselt suur. Arvestades maakooli optimaalseks ruumivajaduseks 15-20 m² õpilase kohta, on olemasoleva õpilaste arvu vaates ainuüksi õppepinda 2000-2500 m² võrra enam kui vajalik (lisaks spordipind jm toetavad pinnad). Seda eriti Ala, Ritsu ja Hummuli koolides. Ala hoonetekompleksi seisukorra ja õpilaste arvu juures on soovitatav uue optimaalse suurusega hoone rajamine. Ritsul kooli pidamine ei ole arvestades õpilaste arvu ja Tõrva linna lähedust põhjendatud (lisaks 700 m² ruumikasutusele 12 õpilase kohta).

Lasteaedade ruumikasutus on Alal ja Riidajas optimaalne, Hummulis on otstarbekas lasteaiaühik viimine kooli juurde ning Ritsul on pinnavajadus arvestades laste arvu tegelikult väiksem. Samas võimaldab kodulähedane lasteaed vanemate isikliku- või ühistranspordi olemasolust vähem sõltuvat osalust tööturul, seda eriti hajusa asustuse tingimustes. Seega on lasteaedade säilimine olemasolevates asustusüksustes ka tulevikus vajalik.

III Hariduse kvaliteedi tagamise võimekus II ja III kooliastmes

Hariduse sisulise korralduse vaates on kõik väljaspool linna paiknevad põhikoolid (Ala, Hummuli ja Riidaja) nn. alamõõdulised – II ja eriti just III kooliaste on liiga väike kvaliteetse hariduse pakkumiseks ja need tuleks reorganiseerida. Ka riiklik hariduse valdkonna arengukava 2021-2035 sätestab, et kahaneva rahvastikuga piirkondades tuleks kolmas kooliaste koondada suurematesse keskustesse.

Samas on Ala, Hummuli ja Riidaja koolides väga väikese õpilaste arvuga kõik kooliastmed. Vanemates astmetes on õpilasi liitklassi jagu (kuigi Ala Põhikoolis ei ole neid isegi moodustatud). Aineõpetajate koormused on väga väikesed. Seetõttu on valla tuleviku koolivõrgu kujundamisel vaja kaaluda, milline oleks tulevikus optimaalne klasside arv väikekeskuste koolides.

Põhikooli riikliku õppekavaga on määratud õpetatavate ainete loetelu ja nende kohustuslik tundide arv nädalas kooliastmete lõikes. Alates neljandast klassis lisandub kohuslike ainete hulka kirjandus. Kuueklassilise kooli õppekava eeldab juba tööõpetusklasside olemasolu, ainetest lisanduvad veel B-võõrkeel, ajalugu ja ühiskonnaõpetus. Alates seitsmendast klassist lisandub hulk samuti spetsialistist õpetajat eeldavaid aineid (sh füüsika, keemia, bioloogia, geograafia).

Põhikooli riikliku õppekava kohustuslike ainetundide loetelust ja koolielu praktilistest vajadustest lähtub ka koolis tarbeks vajalik optimaalne ruumiprogramm (nt tööõpetus ja spordipinnad) ja pinnavajadus.

Õpetajate vajadus kujuneb samuti vastavalt riikliku õppekava ainetundide mahtudele. Kuni 4-klassilise kooli puhul on võimalik kooli toimimine ainult lisaspetsialiseerumisega klassiõpetajate koosseisuga - ka liitklassides (nende olemasolu on arvestades olemasolevat ja tuleviku demograafilist seisut igal juhul garanteeritud). 6-klassilises koolis on juurde vaja mitmeid osalise koormusega aineõpetajaid. Muu koolipersonali vajadus tuleneb laste arvust koolis ja koolipinna suuruselt,

1.-4. klassilise kooli eelis peitub asjaolus, et alates viiendast klassist toimub sisuline muutus õppekorralduses, kus klassiõpetaja asemel hakkavad õpetama aineõpetajad - toimub loogiline üleminek laseaiatüüpi õppelt kooliõppele. Teisalt Tõrva Gümnaasiumi õppekorralduses toimub seal õppivatel lastel muutus juba 4. klassi minekuga ja sellega harjumine võtab aega. Kui teistest koolidest tulevad lapsed 5. klassi, siis on jällegi muutus, mis pikendab omakorda sisseelamist. Seetõttu on koolide reorganiseerimisel soovitatav piirkondades säilitada just 3- klassilised lasteaed-koolid, et õpilaste üleminek oleks sujuvam

IV Õpetajate järelkasvu puudumine

Valla olemasolev õpetajaskond on eakas ja järelkasv peaaegu olematu. Lasteaiaõpetajate vanusjaotuses moodustavad 50-aastased ja vanemad õpetajad 66%. Järelkasvu ehk kuni 39-aastaste õpetajate osakaal on väga väike. Koolide õpetajate vanusjaotuses on vanemate õpetajate osakaal veel oluliselt kõrgem - 50-aastased ja vanemad õpetajad moodustavad 79% koolide õpetajaskonnast. Kuni 39-aastased on ainult kaks õpetajat ehk noorte õpetajate järelkasvu sisuliselt ei ole.

Õpetajaskond vananeb ja amet ei ole populaarne, selle üks oluline põhjus on ka palk, mis ei ole atraktiivne. Seejuures on kindlasti haridussüsteemi vaja juurde raha, kuid alati ei vajata juurde raha, vaid paremini kasutatud raha. Õppeaastal 21/22 oli valla koolides 62 õpetaja ametikohta, rahastamisreeglite järgi on riigipoolne toetus kaetud 60-le ametikohale (miinimumtasemel 1412 eurot kuus). Seega puudub olemasoleva koolivõrguga ainult riigi rahastusega koolijuhtidel paindlikkus palkade kujundamisel ja võimalus vajadusel pakkuda kõrgemat töötasu.

Aasta 2021 lõpu seisuga oli Eesti üldhariduskoolide õpetajate keskmine arvestuslik palk 1547 eurot kuus ja tegelik palk 1628 eurot kuus. Tõrva vallas on palgad madalamad – vastavalt 1515 (-32) ja 1567 (-61) eurot kuus. Õpetajate järelkasvu leidmisel peab arvestama, et vald ei konkureeri mitte ainult maakondlikul vaid vähemalt regionaalsel tasandil.

Arvestades, et vallas on suurel hulgal väikeseid klassikomplekte, oleks nende koondumisel võimalik õpetajate palka olulisel määral tõsta. Seda ei ole võimalik teha ilma koolivõrku korrastamata, kui siis ainult omavalitsuse täiendava rahastuse arvel.

V Ebapiisav tugi erivajadusega lastele

Kaasava hariduse ja varajase märkamise adekvaatseks toimimiseks ei ole valla haridusasutustes piisavalt tugispetsialiste – pool vajalikest ametikohtadest on puudu.

Valla lasteaedades ja koolides on 3 eripedagoogi, 1,9 logopeedi, 1 psühholoogi ja 2 sotsiaalpedagoogi ehk kokku 7,9 tugispetsialisti ametikohta. Vallavalitsuse ja asutuste hinnangul oleks ideaalolukorra saavutamiseks vaja juurde luua veel 5 tugispetsialisti ametikohta, enim logopeede. Samuti on vajaka muud laste ja õpilaste toetamiseks vajalikku personali, nt abiõpetajaid ja tugiisikuid.

Teine probleem on asjaolu, et kuigi sisuline haridusruum on üks (lapsed on samad), siis tulenevalt institutsionaalsest fragmenteeritusest puudub „präänik“ erivajadusega laste toetamisega seotud koostöö korraldamiseks ja arendamiseks. Hetkel toimub tugiteenuste tagamine asutuste põhiselt - tugispetsialistid on vastavalt vajadusele ja võimalustele lasteaedade ja koolide koosseisus. Praktikast tähendab see küll seda, et mitmetel haridusasutustel puuduvad osa tugispetsialiste sootuks ning teistel on tagatud vaid osaline tugispetsialisti teenus.

Haridusvaldkonna tugiteenuste korraldamisel on mitmed omavalitsused Eesti erinevates paikades valinud nn keskse korraldusmudeli, kus tugispetsialistid koondatakse ühte keskusesse/osakonda. Reeglina on konsolideerimise taga soov tagada ühtlasem ning kättesaadavam teenus omavalitsuse lasteaedadele ja koolidele, kuna haridusasutusel on eraldiseisvalt keeruline leida kõiki vajalikke spetsialiste. Väiksemate haridusasutuste puhul on väljakutseks ka nn osakoormused, kuna vajadus on tihti a 0,2 koormusega tugispetsialisti järgi.

Alternatiivseks võimaluseks on nn piirkondlike tugipesade mudel, kus ühe (suurem) omavalitsuse siseselt moodustatakse väikemaid üksusi, kuhu koondatakse haridusvaldkonna tugispetsialistid, kuid sellise praktika rakendamise jaoks on Tõrva vald liiga väike. Arvestades, et valla lapsed koonduvad üldharidustee lõpuks keskusesse, on soovitatav rakendada kesket korraldusmudelit (võiks peegelduda ka valla haridusjuhtimise mudelis).

VI Killustunud juhtimiskorraldus

Suur probleemkoht on koolijuhtide palk. Üldhariduskoolide juhtide keskmine palk oli Eestis 2020. aastal 1960.- eurot kuus ja alusharidusasutuste juhtidel 1784.- eurot kuus. Tõrva vallas kaks aastat hiljem (aastal 2022) vastavalt 1851.- eurot kuus ja 1580.- eurot kuus - ehk ka kaks aastat hiljem madalam. HTM-i seisukoha järgi võiks juhi palk olla 40-60% kõrgem riigi keskmisest õpetaja palgast (kooliõpetajatel 1628.- eurot). Selleni ei ole võimalik jõuda, kui ei vähenda asutuste ja juhtide arvu.

Praeguse palgaga enam head koolijuhti ei leia. Palgavahendeid saab leida võrgu seest koolijuhtimist konsolideerides. Maailmas kasvab praktika klasterkoolideks, kus ühe tippjuhi alla on viidud 5-8 senist kooli ja/või lasteaeda. Sellisel juhul on ühel juhil võimalik õppeasutuste koostööd paremini suunata, jagada omavahel ressursse ning tagada kvalifitseeritud õpetajatele täiskoormus ühes õppeasutuses. Tippjuht tegeleb eelkõige haldusega, kohtadel juhivad õppetegevust õppejuhid. Levinud on lahendus, kus keskuste progümnaasiumide alluvuses peetakse väikese õpilaste arvuga esimest kooliastet. See tendents on hästi jälgitav Põhjamaades. Eestis on seda rakendatud Põhja-Sakala vallas. Vaadates tööhõive ja õpilaste arvu vähenemist maal, osutub see ainuvõimalikuks säilitada kodulähedane kool maal nooremale kooliastmele.

Seega on Tõrva vallas hetkel liiga palju erinevaid haridusasutusi ja -juhte. Kuna valla eesmärk on hoolimata riikliku poliitika ootustest Tõrvas gümnaasiumiastme säilitamine, siis selle sisulise arengu ja õpilaste järelkasvu toetamiseks peaks kogu vald olema terviklik koolipiirkond.

Juhtimismudelite konsolideerimisel kasutatakse kohalike omavalitsuste puhul peamiselt kahte variant:

- **Keskne juhtimine** – KOVis on üks peamine haridusasutus, millel on õpipaigad/tegevuskohad väiksemates keskustes. Lahendus on võimalik ka selliselt, et keskselt on eraldi korraldatud alusharidus ning üldharidus, kuna nii on võimalik tagada piisav tähelepanu ka koolieelsetele lasteasutustele. Variant on sobilik keskus-tagamaa KOVide puhul, seda rakendatakse nt Põltsamaa vallas.
- **Piirkondlik juhtimine** – KOVi erinevates piirkondades on haridusteenus korraldatud kohalike lasteaed-koolide (ühendasutus) poolt. Varinat on sobilik nn võrgustikupõhiste omavalitsuste puhul, kus ei ole ühte suuremat keskust kuid samas on piirkondades piisavalt suur laste ja õpilaste arv ja/või kus vahemaad piirkondade vahel on suured.

Tõrva valla puhul on soovitatav rakendada keskset juhtimiskorraldust, kuna tegu on selgelt keskus-tagamaa tüüpi omavalitsusega, kus on arvestatav haridusränne keskuse suunas. Seejuures on piirkondades tegutsevad koolid väikeste õpilaste arvuga ning piisavalt lähedal keskusele, mistõttu pole eraldiseisvate asutuste pidamine igas piirkonnas põhjendatud. Lahenduse puhul kuuluksid Tõrva gümnaasiumi koosseisu kõik piirkondlikud lasteaed-koolid. Asutuse juhtkonnas on piirkondade koordinaator ja alushariduse koordinaator. Tõrva linna lasteaedade juhtimine ühendatakse. Vallas jääb tegutsema kaks haridusasutust.

VII Koolivõrgu kasvav rahastamisvajadus

Hariduskulude osakaal vallaeelarves on võrreldes teiste omavalitsustega Tõrva vallas keskmine (54%), kuid riigipoolne haridustoetus ei kata täies mahus üldhariduskoolide pedagoogide, juhtide ja tugispetsialistide tööjõukulusid. Sellest tulenevalt peab vald iga-aastaselt ligi 70 000 eurot juurde leidma, et katta tööjõukulud, mis teoreetiliselt võiks olla kaetud haridustoetuse baasil. Puudujääk tekib peamiselt õpetajate töötasude ja juhtimiskulude vaates. Enam kui pool juhtimiskuludest on seotud koolitegevusega lasteaed-koolides, kus laste ja rühmade arv on väike, mistõttu on asutuste kulud suured ja neid kaetakse vallaeelarvest.

Samal ajal ei ole olemasoleva tugispetsialistide koosseisuga võimalik piisaval määral toetada kõiki õpilasi. Hinnanguliselt on puudu 5 tugispetsialisti (logopeede, psühholoog, sotsiaalpedagoog) ja 6 muud õpilaste arengut ja toimetulekut toetavat töökohta (abiõpetajad, HEV koordinaator, tugiisik). Nende töökohtade loomiseks vajaliku palgafondi (arvestades ühe tugispetsialisti brutopalgaks kuni 1400 eurot kuus) suurusjärg on kuni 250 tuhat eurot aastas. Olemasoleva koolivõrgu säilimisel saaks täiendav rahastus tulla ainult valla täiendava rahastuse näol.

Samuti on kulud õpilase kohta haridusasutuste tegevuskohtade lõikes kordades erinevad. Kohamaksumus on madalaim (võrdväärse tasemel Eesti keskmisega) Tõrva Gümnaasiumis. Ritsu Lasteaed-Algkoolis on see u 6 korda, Ala Põhikoolis u 5 korda, Hummuli Põhikoolis 3,5 korda ja Riidaja Põhikoolis 2,5 korda kõrgem.

Olemasoleva hariduskorraldusega jätkamine ei ole õppekvaliteedi seisukohalt ega ka rahalises vaates kestlik lahendus. On tõsiasi, et tihtipeale ei ole vaja rohkem raha, vaid paremini kasutatud raha. Arvestades õpilaste arvu koolides, arvestuslike kohamaksumusi, demograafilisi trende ja väliskeskkonna suundumusi, on vallal kui haridusasutuste pidajal vajalik viia ellu muudatusi.

3.2. Tulevikunägemus hariduskorraldusest

Lähtuvalt eelnevas punktis kirjeldatud väljakutsetest on Tõrva valla hariduskorralduses vaja ellu viia oluline reform, milleks on koolivõrgu, millega kaasneb ka senise haridusasutuste juhtimiskorralduse muutmine. Need kaks komplekstegevust saavad oskuslikul ja edukal elluviimisel luua sisulised, korralduslikud ja rahalised eeldused hariduse kvalitatiivsete aspektidega seotud probleemide lahendamiseks.

Koolivõrgu optimeerimine on aktuaalne kogu maailmas ja seda on analüüsitud arenenud riikides OECD egiidi all³. Ekspertid rõhutavad, et koolivõrgu korrastamise kõige olulisem ajend peab olema hariduse kvaliteet ehk keskendumine peaks eelkõige koolivõrgu korrastamisega kaasnevatele võimalustele parandada kvaliteeti ja haridusvalikuid. Tihti on aruteludes liigselt keskendunud transpordi- ning finantsküsimustele. Tõenäoliselt on liigselt takerdunud ka emotsioonidesse. Takerdutakse ka olemasolevatesse koolimajadesse, mida iga hinna eest püütakse säilitada. Seetõttu on liigne kulu majadel ja investeeringutel ning vähem panustamist inimestesse ja sisutegevustesse.

Kuna Eesti koolivõrk on kujunenud nõukogude ajal agrotööstuskomplekside tingimustes (mida enam sellisel kujul ei eksisteeri), vajab see ka struktuurseid muutuseid. Eesmärgina kvaliteedi parandamine ja haridusvalikute suurendamine on õige, kuid eelmiselt süsteemilt pärandatud koolivõrgu sisuline parandamine nõuab ka vormilisi muutusi, õpilaste arvu pidev vähenemine maapiirkondades nõuab teistsuguseid lahendusi. Õppe-kasvatustöö võiks rohkem fookuseeruda ja keskenduda kooliastmeti. Üks kool 1.-9.klassini võib olla mugav lapsevanematele, kuid õpilaste arengule võib kooliastmeti kooli muutmine kasuks tulla.

Maailma riikide hariduskorralduses on erinevaid praktikaid. Üha levinum on satelliitkoolide loomine, kus lähestikku paiknevad koolid ühendatakse (ühine juhtimine ja eelarve). Eesmärgiks on ühendada õpetajaskond, IKT võimalused ja ressursihaldus. Materiaalsete ja inimressursside ühtseks juhtimiseks on loodud koolide liite (Prantsusmaa). Väikesed koolid teevad koostööd õpetajate vahetamisel, õppekava väljatöötamisel, arendavates ühistevõrgustes ja õppevahendite integreeritud kasutamisel, ületamaks oma väiksusest tulenevaid probleeme. Uus-Meremaal on populaarsed mitmetest koolidest koosnevad ühendatud koolid, mis põhinevad geograafilisel asukohal ja ühistel huvidel. Põhja-Iirimaal algkoolile järgnevad kooliastmed jagavad omavahel õppeaineid, eesmärgiga pakkuda kohalikul tasandil paremat õppeainete valikut.

Põhikoolide võrgu teema on omavalitsustes olnud oluline viimased 15 aastat. Mitmed maakonnad ja omavalitsused on endale kinnitanud reegleid, millest lähtuvalt tuleks põhikoolide võrku vaadata. Suurusjärguna on praktikas enamvähem mitteametlik konsensus olnud, et põhikoolide võrgu kujundamisel arvestatakse, et minimaalne õpilaste arv klassis keskmiselt oleks 10 õpilast ja maksimaalne kaugus õpilasel lähima põhikoolini ei ületa 15 km. Loomulikult ei saa neid numbreid võtta absoluutselt ja kontekstist välja rebituina. Need piirnumbrid on leidnud käsitlemist just täistsükliga põhikoolide kontekstis. I kooliastme (nt 1.-3.klass) puhul tuleb tihti latti allapoole lasta ja käsitleda seda kohaliku poliitilise otsusena.

³ Järgneva teksti puhul on kasutatud hariduseksperti Kalle Küttise poolseid eksperthinnanguid erinevatele kohalikele omavalitsustele.

Kodulähedane kool I kooliastmele peaks aga kohtadel (Tõrva puhul Ala, Hummuli, Riidaja) igal juhul säilima ka pikemas tulevikus. Muudatusprotsessid võtavad aega 3-5 aastat, seega haridusvõrguga seotud otsused tuleb teha ära lähiaastatel, et anda vanematele kindlus, et uus koolivõrk on jätkusuutlik.

Oluline on ka haridusasutuste juhtimisulatus teema. Näiteks taasiseseisvunud Eesti algusaastatel oli koolidirektori tööle rakendamiseks vajalik 70 õpilase olemasolu koolis. Väiksema õpilaste arvu korral maksti ühele õpetajale kooli juhtimise eest lisatasu. See ei tähenda, et oleks vajalik taas kehtestada vanu norme, kuid mõtteaineks on lahendus sobilik. Arvestades ka seda, et erinevalt tolleaegsest situatsioonist on direktorid majandusmuredest vabamad ja infotehnoloogia aitab igapäevast elu korraldada.

Hariduse koondumisel keskusesse kasvab huvitegevuse ja -hariduse korraldamise roll keskusel ja noorsootöö roll valla äärealadel. Seda peab arvestama ka Tõrva valla lahenduse puhul

Tõrva valla hariduskorralduse muutmine tähendab senise põhihariduse koondumist Tõrva Gümnaasiumi juhtimise alla. Alus- ja algharidus on jätkuvalt kodulähedaselt kättesaadavad. Sellest tulenevalt on praktilised sammud valla haridusvõrgu ümberkorralduseks aastatel 2023-2025 sõnastatud arengukava tegevuskavas (peatükk 3.4).

3.3. Visioon ja strateegilised eesmärgid

Haridusvaldkonna visioon aastaks 2030

Tõrva vallas on tänapäevased arengu- ja õpivõimalused igas vanuses õppijale.

Tänapäevane haridus:

- lähtub igast õppijast ja tema vajadustest,
- toetab ja soodustab õppijate elukestvat arengut,
- toimib innustavas õpikeskkonnas,
- toetub pädevate õpetajate tegevusele,
- tagab parima tuleviku,
- tugineb erinevate osapoolte koostööl,
- liidab ja hoiab kogukonda.

Strateegilised eesmärgid:

1. Kvaliteetne haridusjuhtimine ja -korraldus.
2. Iga õppija arengut toetav kaasaegne õpikeskkond.
3. Eneseteostust ja omaalgatust toetav noorsootöö.

3.4. Rakendatavad meetmed ja tegevused strateegiliste eesmärkide saavutamiseks

Eesmärk 1: Kvaliteetne haridusjuhtimine ja -korraldus.				
Nr	Tegevus	Tähtaeg	Vastutaja	Tulemus
1.	Haridusvõrgu kaasajastamine.	2022-2025	KOV	Kokku on lepitud põhimõtted haridusasutuste liitmiseks ja sulgemiseks. Otsused on viidud ellu, haridusvõrk on kaasajastatud.
1.1.	Ritsa ja Tõrvalille lasteaedade liitmine Mömmiku lasteaiaaga.	2023	KOV	Tõrva lasteaiale Mömmik on liidetud lasteaed Tõrvalill ja Ritsa lasteaed.
1.2.	Lasteaed Mömmik Hummulis asuva rühma „Sipsik“ liitmine Hummulis Algekooliga.	2023	KOV	„Sipsiku“ rühm on liidetud tulevase Hummulis Algekooliga.
1.3.	Ala õpilaskodu sulgemine.	2023	KOV	Ala õpilaskodu on suletud, õpilaskodu kohti pakutakse Tõrva Gümnaasiumi õpilaskodus.
1.4.	Ritsa Algekooli, Ala Põhikooli, Hummulis Põhikooli ja Riidaja Põhikooli liitmine Tõrva Gümnaasiumiga.	2023	KOV	Koolid liidetud Tõrva Gümnaasiumiga ja toimivad õppekohtadena.
1.5.	Tõrva Gümnaasiumi Ala ja Hummulis õppekohtades õppetöö jätkamine lasteaiarühmades ja 1.-6. klassini ning Riidaja õppekohas lasteaiarühmas ja 1.-9. klassini.	2023	KOV	Ala, Hummulis ja Riidaja alal on tagatud kvaliteetne kodulähedane alus- ja algharidus. Vastavalt õppijate arvule otsustab Tõrva Gümnaasium edasised klasside avamised.
1.6	Ala, Hummulis ja Riidaja õppekohtades jätkub II ja III kooliastmes õppetöö tingimused, et õpinguid alustab vähemalt 12 õppijat kooliastme kohta. Vajamineva õppetöö ümberkorraldamise korraldab koolijuht.	2024	KOV, asutused	Vastavalt õppijate arvule otsustab Tõrva Gümnaasium edasised klasside avamised.
2.	Haridusspetsialisti värbamine.	2023	KOV	Haridusspetsialist on leitud ja viib ellu strateegiliste eesmärkide saavutamiseks vajalikke tegevusi.
3.	Haridus- ja noortevaldkonna juhtide jõustamine ning koostöö tõhustamine.	pidev	KOV	Toimuvad regulaarsed arutelud ja koosolekud, läbi on viidud arenguveestlused, tagasisideandamisel kasutatakse võimalusel 360° meetodit, toimuvad arengupäevad. Tegutsevad pädevad ja motiveeritud juhid, toimib omavaheline koostöö.
4.	Vallaülese hariduse tugiteenuse arendamine Tõrva Gümnaasiumi baasil.	2023-2024	KOV	Tugiteenuste süsteem on erinevate osapoolte koostöös töötatud välja ning toimib Tõrva Gümnaasiumi baasil.
5.	Uute õpetajate ja tugispetsialistide värbamine ning toetamine.	2023-2024	KOV, asutused	Töötavad pädevad ja motiveeritud õpetajad ning tugispetsialistid. Välja on töötatud motivatsioonipakett (nt stipendium, mentorlus).
6.	Õpetajate, tugispetsialistide ja noorsootöötajate toetamine ning kutse väärtustamine.	Pidev	KOV, asutused	Välja on töötatud toimiv motivatsioonisüsteem, toimuvad ühised arengupäevad, viiakse läbi supervisioone, hariduspremiad/stipendiumid.
7.	Õppijatest lähtuva ühistranspordi korralduse tagamine.	Pidev	KOV	Õppijatele on tagatud transport kooliskäimiseks.
8.	Elukestva õppe võimaluste ja vajaduste kaardistamine ning info elanikele kättesaadavaks tegemine.	2022-2023	KOV	Piirkondlikud võimalused ja vajadused elukestvaks õppeks (sh huviringid, ümberõpe jm) on kaardistatud ja info on elanikele kättesaadav.
9.	Haridusvaldkonna arendustöö süsteemne korraldamine, sh rahvusvaheline koostöö.	Pidev	Asutused	Haridus- ja noorsootöösüsteemides toimib pidev arendus- ja projektitöö (sh rahvusvaheline). Toimib vallaülene haridusvaldkonna arendustegevus.
10.	Hoolekogude tegevuse toetamine.	Pidev	Asutused, KOV	Tegutsevad motiveeritud ja pädevad hoolekogud. Toimub omavaheline koostöö ja infovahetus. Suurem kaasamine haridusasutuste tegevusse.
Eesmärk 2: Iga õppija arengut toetav kaasaegne õpikeskkond.				
Nr	Tegevus	Tähtaeg	Vastutaja	Tulemus
11.	Nüüdisaegse õpikäsituse põhimõtete rakendamine haridusasutustes.	Pidev	Asutused	Õpetajad ja haridusjuhid on teadlikud nüüdisaegsest õpikäsitusest nii koolis kui ka lasteaias. Õppekavad on viidud kooskõlla nüüdisaegse õpikäsituse põhimõtetega. Õppetöö ja -korraldus lähtub neist põhimõtetest.

12.	Õppijat toetava tagasiside/hindamise rakendamine.	2024	Asutused	Hindamisjuhendid on uuendatud. Õppijad saavad tagasisidet, mis motiveerib neid õppima.
13.	Mitmekülgsemate õppemeetodite ja -vormide süsteemne rakendamine õppetöös.	2024	Asutused	Õpetajad on teadlikud ja pädevad erinevatest õppemeetoditest ja -vormidest (õuesõpe, projektõpe, kogupäevakool, projektipäevad jt), mida rakendatakse süsteemselt alus- ja üldhariduses.
14.	Üldpädevuste arendamine õppijates ja selle tegevuse süsteemne hindamine.	Pidev	Asutused	Õppekavades ja igapäevases tegevuses rakendatakse erinevaid võimalusi üldpädevuste saavutamiseks, tegevusi hinnatakse süsteemselt.
15.	Haridus- ja noorsootöösutused osalevad erinevates arendusprogrammides.	Pidev	Asutused	Lasteaiad ja koolid osalevad Ettevõtliku kooli, Rohelise kooli, Liikumakutsuva kooli, Tervist Edendava lasteaia/kooli jt arendusprogrammides.
16.	Haridusasutuste digitaristu kaasajastamine.	Pidev	Asutused, KOV	Lasteaedades ja koolides on kasutusel kaasaegsed digivahendid ja e-õppekeskkonnad.
17.	Õppijate ja õpetajate digipädevuste arendamine.	Pidev	Asutused	Toimub kaasaegne ja süsteemne IT-õpe nii õppijatele kui ka õpetajatele. Rakendatakse digiõppe võimalusi ja e-õpet.
18.	Mitteformaalse õppe arvestamine formaalõppes.	2024	Asutused	Välja on töötatud põhimõtted mitteformaalse õpikogemuse arvestamiseks formaalõppes ja seda rakendatakse koolides.
19.	Rahatarkuse edendamine igale vanuserühmale.	Pidev	Asutused	Toimub süsteemne rahatarkuse- ja ettevõtlikusõpe lasteaialastest eakateni.
20.	Väärivate ülikooli käivitamine.	2023	KOV	Toimib väärivate ülikool, mis on sihtgrupi hulgas populaarne.
21.	Lastevanemate teadlikkuse tõstmine lapse arengu toetamisest.	Pidev	Asutused	Lastevanematele on toimunud koolitused, seminarid jm, mis toetab vanemaharidust.
22.	Haridusasutuste füüsilise õpikeskkonna kaasajastamine.	Pidev	KOV, asutused	Välja on töötatud asutuste õpikeskkonna kaasajastamise investeeringute plaan. Õpikeskkonda kaasajastatakse.
23.	Mulgi kultuuri, keele ja meele edendamine Tõrva haridusasutustes.	Pidev	Asutused, KOV	Võimaldatakse õppida vabaainena Mulgi keelt ja kultuuri, korraldatakse temaatilisi konkursse, sündmusi jm tegevusi.

Eesmärk 3: Eneseteostust ja omaalgatust toetav noorsootöö.

Nr	Tegevus	Tähtaeg	Vastutaja	Tulemus
24.	Noorsootöö kvaliteedihindamise läbiviimine.	2022-2023	KOV	Koostöös välishindajatega on viidud läbi valdkonna põhjalik kaardistamine ja kvaliteedihindamine.
25.	Mitmekülgsemate noorsootöö teenuste pakumine (sh veebinoorsootöö, mobiilne noorsootöö).	Pidev	Noortekeskus	Noortel on võimalus osaleda erinevates tegevustes, toimub pidev teenusearendus.
26.	Noorte omaalgatuslike projektide toetamine.	Pidev	KOV	Loodud on projektifond noorte omaalgatuste toetamiseks.
27.	Noorte ettevõtlikkuse tõstmine.	Pidev	Asutused, KOV	Noored on kaasatud erinevate sündmuste korraldamisse, toimuvad õppekäigud ettevõtetesse, loengusarjad. Tegutsevad ettevõtlike noorte klubi, noortekohvik, õpilasfirmad. Osaletakse Ettevõtliku kooli programmis. Loodud ettevõtlike noorte tunnustamis- ja motivatsioonipakett.
28.	Noorte osalus- ja koostöövormide tegevuse toetamine ning koostöö arendamine.	Pidev	Asutused	Tegutsevad aktiivsed noorte osalusvormid (sh õpilasesindus, noortevolikogu jm), toimib omavaheline koostöö ja infovahetus.
29.	Muusikalise huvihariduse jätkusuutlikkuse tagamine ja kvaliteedi tõstmine.	Pidev	KOV	Tõrvast on võimalik omandada head tasemel muusikalist huviharidust.
30.	Muusikakooli õpikeskkonna kaasajastamine.	2025	KOV	Muusikakool tegutseb kaasaegses õpikeskkonnas väljaspool Tõrva Gümnaasiumi hoonet.
31.	Huvitegevuses osalemise võimaluste tagamine valla piires.	Pidev	Asutused	Valla erinevates piirkondades on võimalik osaleda huvitegevuses.
32.	Huvitegevusvõimaluste kaardistamine ja huvilistele kättesaadavaks tegemine.	Pidev	KOV	Huvilistele on tagatud operatiivne ja asjakohane info huvitegevuse võimaluste kohta.

3.5. Arengukava seire ja uuendamine

Mõõdikud:

- Kvalifitseeritud õpetajate osakaal õpetajate arvust: kasvanud
- Põhikooli lõpetajate edasiõppimine: kasvanud
- Õppijate rahuolu haridusasutusega: kasvanud
- Lapsevanemate rahuolu haridusasutusega: kasvanud
- Osalusaktiivsus huvitegevuses ja noorsootöös: kasvanud
- Kiusamist mitte kogenud õppijate osakaal: kasvanud
- Digilahenduste kasutamine õppetöös ja noorsootöös: kasvanud
- Noorsootöös osalevate noorte rahulolu noorsootöoga: kasvanud
- Omaalgatusfondist taotlevate noorte ja projektide arv: kasvanud
- Mini- ja õpilasfirmade arv: kasvanud

Mõõdikute lähtearvud fikseeritakse 2022/2023 õppeaastal.

Arengukava elluviimise eest vastutab ja koordineerib Tõrva Vallavalitsus. Elluviimise protsessi on kaasatud allasutused, hoolekogud, õpilasesindus, noortevolikogu ning erinevad huvigrupid ja koostööpartnerid.

Arengukava vaadatakse üle igal aastal ning vajadusel täiendatakse ja muudetakse Tõrva Vallavalitsuse poolt kehtestatud korras.